

Økonomisk krise

Forstå og slåss

Vekk med gjøkungen!

Vi ser spanske familier bli kasta ut av hjemmene sine til store protester fra naboer og leieboerforeninger. Vi ser at grekerne har gått ut i gata for å protestere mot kutt i lønninger og offentlig velferd. Disse hendelsene er enda en bekreftelse på at kapitalismen hører hjemme på skraphaugen.

Det holder ikke bare å sette plaster på et system som er programmert til å skape kriser som vanlige arbeidsfolk må betale, mens kapitaleierne går fri. Vi må slutte oss sammen for å erstatte kapitalismen med sosialisme.

Nå er det mangelen på regulering av bank- og kredittvesenet som har utløst krisa. Og innføring av euro, en felles valuta for land med og uten vekst. Men stopp opp litt, er det egentlig dette som har utløst krisa? Jeg mener det er den kapitalistiske måten å produsere varer og tjenester på som har utløst krisa. Manglende regulering og felles valuta har bare gjort at den kom tidligere, og har fått voldsommere utslag.

Kapitalismen krever vekst. Penger skal bli til mer penger. Mer penger skal investeres i nye fabrikker og ny tjenesteproduksjon, som skal sikre at eierne får enda mer penger. Og enda mer penger skal investeres i produksjon som skal gi enda høyere fortjeneste, samtidig som produsentene skal fø på vår tids gjøkunge, kapitalistklassen. Gjøkungen vokser og suger penger, til sine Ferrarier og

Princess-båter, fra produksjonen. Samtidig kreve den, gjøkungen, at produksjonen skal frambringe enda mer penger. Er det virkelig noen som tror at dette systemet er stabilt?

Den kapitalistiske våte drømmen er å kunne sette ned lønna til sine egne ansatte, samtidig som lønna øker på alle andre arbeidsplasser. På den måten skal etterspørselen øke, samtidig som man øker utbyttinga og profitten på sin egen hjemmebane. Tenk hvor fint det ville være for eierne av Coca-Cola å kunne sette ned lønna i egne bedrifter, samtidig som resten av innbyggerne i Amerika, Europa, Afrika, ja overalt, fikk så mye lønn at de kunne helle i seg bønne med Cola! Tenk hvilken pengebinge de kunne bygge! Nei, ingen pengebinge, for de ville jo investere all den nye deilige profitten.

Og da kommer vi til problemene mange gjøkunger hadde for en 5–6 år siden. De hadde jo tjent ufattelige profitter. Hvor i all verden skulle de kunne investere pengene med utsikter til enda større fortjeneste?

De søkte bankene om råd. Og bankene

Turid Thomassen er leder av Rødt og bystyremedlem for Rødt på Lillehammer.

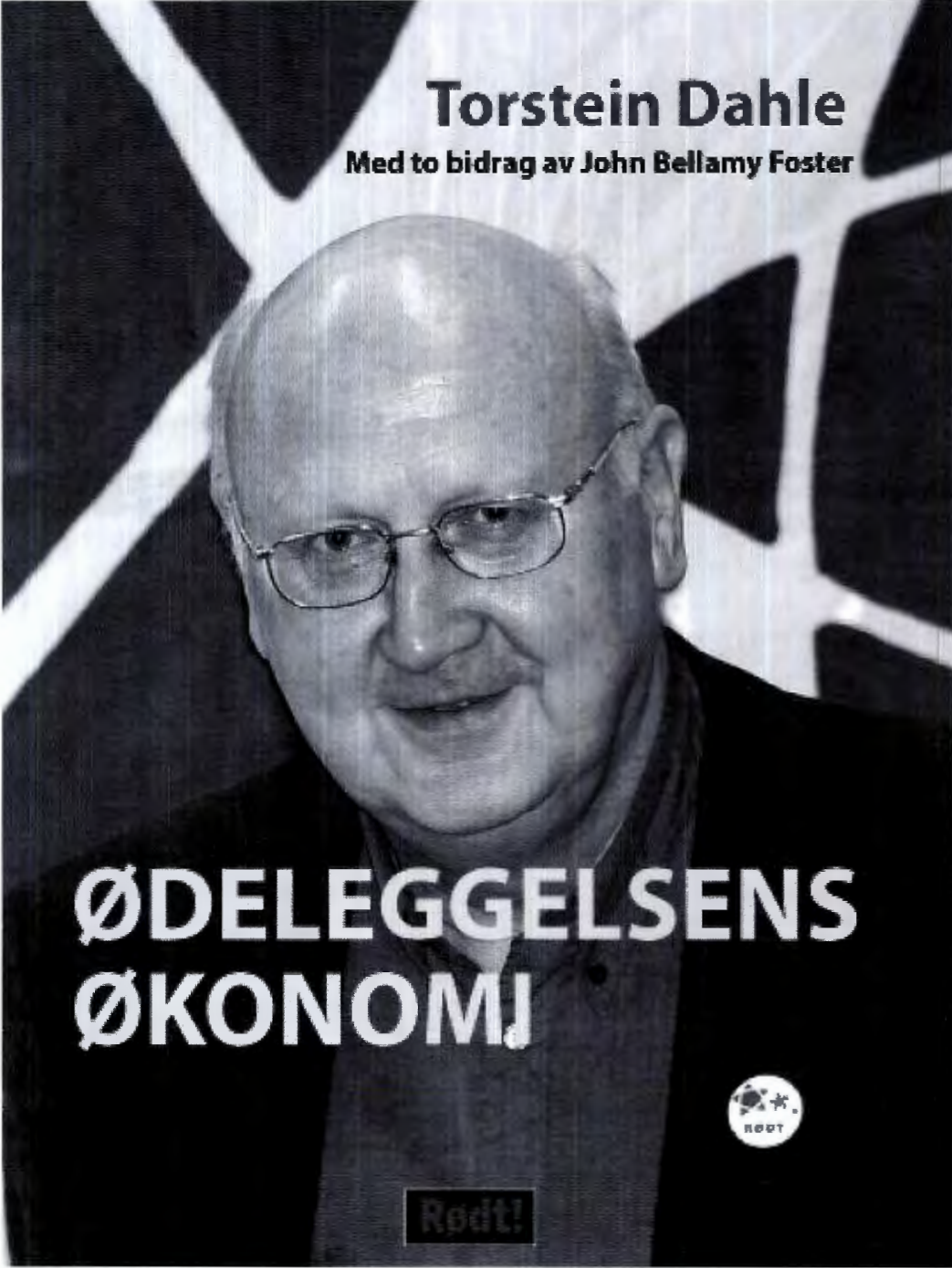
kjente sin besøkestid, og lagde sine høyrisikofonds som lovet vanvittig høy rente så lenge ingen gjennomskuet spillet. Og storkapitalen kjøpte fonds og derivater og strukturerte produkter så det lukta svidd. Det var selvfølgelig dumt.

Men hadde ikke kapitalen malt seg inn i et hjørne? Et hjørne det ikke lenger var noen normale investeringer som kunne gi de fortjenestene de krevde? Var det ikke sånn at mange år med vellykket kapitalyngling hadde ført til at det var overkapasitet på all produksjon? Særlig etter hvert som mer og mer av produksjonen blir utført av working poor i USA, Kina og andre steder, som ikke tjener nok til å kjøpe produktene som lages. Kapitalistene tar dermed vekk

grunnlaget for vekst. Det er vel sånn det kapitalistiske systemet fungerer?

Alternativet til denne ustabile kapitalistiske produksjonsmåten er sosialisme. Jeg tror dermed ikke at alle får jobb og velstand bare vi roper TAWANDA eller ARBEIDERMAKT.

Det vil sikkert være vanskelig å få en sosialistisk økonomi til å rulle og gå. Men et sosialistisk samfunn vil ha mye større mulighet til å sparke gjøkungen ut av reiret enn dagens folkevalgte. De sitter jo i bunn og grunn på gjøkungens nåde. Bare spør statsminister Papandreou, som ble avsatt av bankene, fordi han ville ha folkeavstemning om bankenes plan for rasing av offentlig velferd.

Torstein Dahle

Med to bidrag av John Bellamy Foster

ØDELEGGELSENS ØKONOMI

Les mer om den økonomiske krisa, og Terra-kommunene i Torstein Dahles bok, Ødeleggelsens økonomi. Bestilles på www.marxisme.no

Torstein Dahle:

Angrepene kommer i Norge også

Kapitalismen kjennetegnes av at kapitalen MÅ vokse. Det er ikke bare det at den appellerer til griskhet og individets selvhevdelse på bekostning av andre. Det er utallige eksempler på de elskeligste mennesker som likevel konkluderer med at «dessverre må vi si opp folk» og «dessverre må vi legge ned». Så blir de ikke så elskelige likevel.

Problemet er selve systemet med konkurranse mellom kapitalister som MÅ ha stadig større profitt til den stadig voksende kapitalen. Profitten MÅ de til syvende og sist hente fra arbeidskraft som gjennom det produktive arbeidet sitt skaper merverdi. Etter hvert blir det vanskelig å tyne nok profitt ut av arbeidet.

Da kan det se greiere ut å gå inn i finansmarkedene. Låner du ut kapitalen, har du krav på å få de avtalte rentene. Investerer du kapitalen i aksjer eller eiendom, har erfaringen vært at det stiger i det lange løp – uansett. Det er jo det som er filosofien bak det norske oljefondet også: At kapitalen vokser i det lange løp, uansett.

Så er problemet at finanskapitalen ikke skaper merverdi, selv om mange finanskapitalister tror det. Gevinstene må komme fra et sted. Aksjer og eiendom verdsettes i markedet ut fra hva som forventes av inntekt i aksjeselskapene eller fra leietakerne. Tilsynelatende gir det en strålende anledning til å få profitt nå ut fra framtidige forventninger. Så slipper man å vente på at disse arbeiderne skal skape merverdi. Men uansett må forventningene innfris. Da må det skapes stadig større verdier og mer merverdi i bedriftene. Og eiendommene må brukes til lønnsom næringsvirksomhet eller beboere, som har jobb eller pensjon og som

kan betale den forventede husleien.

Problemet i finansmarkedene dukker opp når det blir åpenbart for alle at forventningene ligger himmelhøyt over det som det er mulig å innfri. Og problemet skjerpes kraftig av de kapitalistene som har supplert med lånekapital for å få mer fart på plasseringene sine. Nå klarer de plutselig ikke å gjøre opp med banker og långivere. De produksjonsbedriftene som har økt sitt salg gjennom «gunstige» kredittordninger for kundene, får også trøbbel. Det å få enda mer fart på systemet gjennom økte lån, slår tilbake for fullt.

Da blir det veldig tydelig at den kapitalen som tilsynelatende har vokst så raskt i finansmarkedet og eiendomsmarkeder, egentlig er fiktiv kapital. Virkelig kapital utbytter arbeidskraft og skaffer seg profitt fra den merverdien som arbeidskraften skaper. Når det ikke finnes tilstrekkelig av virkelige profittmuligheter, og den stadig voksende kapitalen fosser inn og lager fest i finans og eiendom i stedet, er det selvsagt dømt til å gå galt.

At statene prøvde å blåse opp boblene igjen med lånte midler, slår nå dobbelt tilbake. Ikke bare blir det dramatisk når de har trøbbel med å betale lånene sine. De kuttene som de gjennomfører for å prøve å få råd til å betale, gjør det enda verre å få solgt varene og tjenestene for de bedriftene der det faktisk skapes merverdi. Og de rammer folk knallhardt.

Det er ingen grunn til tro at Norge kan være en rolig øy i et opprørt hav. Vi har alt å vinne på å slutte rekkene med arbeidsfolk i andre land. Deres kamp er også vårt håp. Nå trengs det solidaritet mellom arbeidsfolk, ikke mellom arbeid og kapital.

Økonomisk krise – er vi på vei inn i den eller ut av den?

Det er ikke mange stater i verden som har de mulighetene som Norge har, til å gå klar av kriseutviklingen. I første omgang.

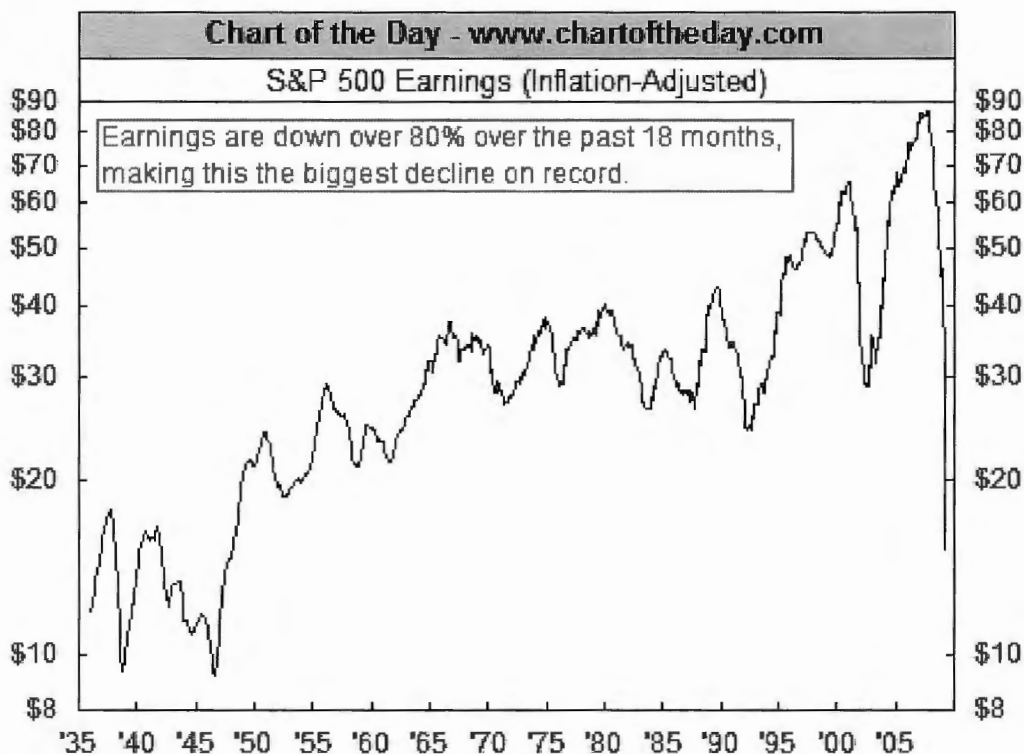
Våren 2009 reiste jeg rundt og holdt foredrag om hvor dyp og dramatisk finanskrisen faktisk var, og at det ikke bare var en krise i finansmarkedene, men en systemkrise. Som en viktig illustrasjon brukte jeg Figur 1, som viser utviklingen i profittnivået for de 500 viktigste børsnoterte selskapene i USA – mange av dem verdensomspennende selskaper¹:

Figuren viste en spesiell indeks over profittnivået i disse selskapene, og hvert punkt på kurven viste profitten siste 12 måneder. Vi ser hvordan denne kurven stuper ned mot de store dyp utover i 2008. I 4. kvartal 2008 var profittnivået kraftig i minus, og det trakk ned summen for 2008 til et oppsiktsvekkende lavmål. Vi må tilbake til 1930- og 1940-tallet for å finne så lave tall, og stupet i 4. kvartal 2008 hadde man aldri i målingenes historie sett maken til. Figuren

illustrerte godt at krisen var dramatisk. USA er fortsatt det dominerende og toneangivende landet i den kapitalistiske verden, og denne figuren forteller dermed samtidig om krise i hele den internasjonale kapitalismen. Jeg vil en stund holde meg til data fra USA, fordi de er så tydelige, og fordi USA fortsatt er så dominerende at utviklingen der er toneangivende også for norsk finanskapital og det meste av næringslivet for øvrig. Kina blir viktigere, men kan fortsatt ikke hamle opp med USA når det gjelder betydningen for den kapitalistiske verden.

Panikken bredte seg blant kapitalismens ledende krefter over hele verden utover i 4. kvartal 2008 og første kvartal 2009. De store finanstidsskriftene hadde svære første-sideoppslag om hvordan hele det kapitalistiske systemet vaklet.

Torstein Dahle er siviløkonom og bystyremedlem i Bergen for Rødt.

Figur 1: Profittnivået for de 500 viktigste børsnoterte selskapene i USA stupte i 4. kvartal 2008
Kilde: Standard & Poor's

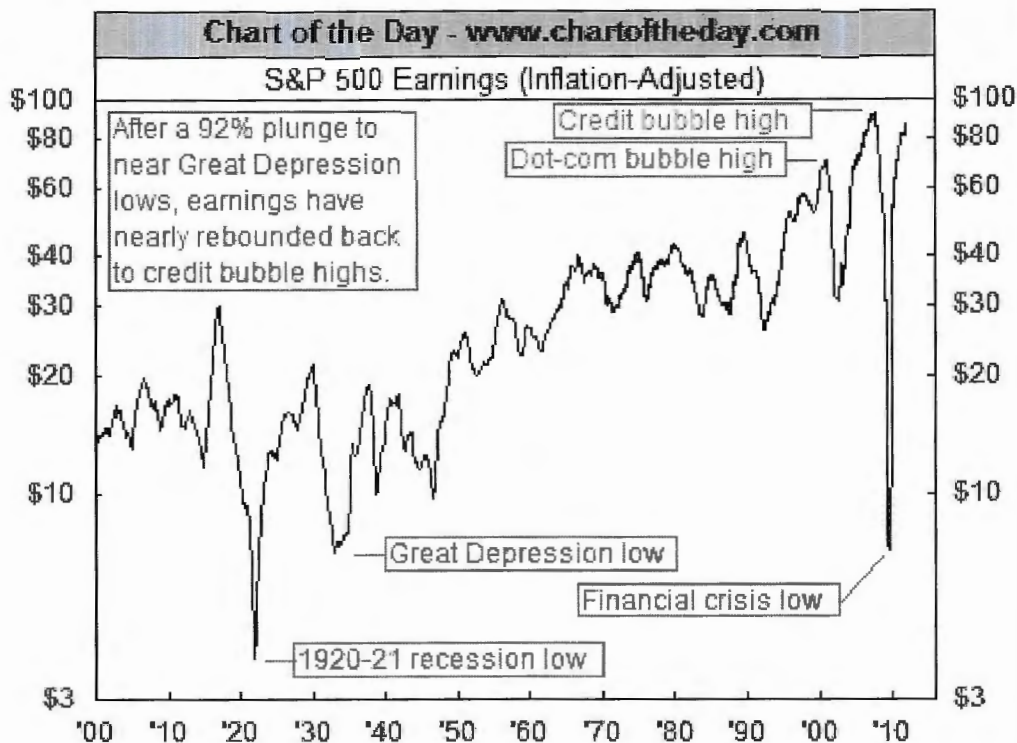
Vi går tilbake til disse 500 viktigste børsnoterte selskapene i USA. Tallene for 1. kvartal 2009 viste seg å bli enda verre. Profitten siste 12 måneder lå da mer enn 92 prosent lavere enn toppnivået i 3. kvartal 2007.

Men så skjedde det noe oppsiktsvekkende, som verden aldri har sett maken til. Oppturen for de 500 gigantselskapene ble enda brattere enn nedturen. Figur 2 viser hvordan det har gått med dem fram t.o.m. 3. kvartal 2011². Det har vært en ufattelig opptur på over 1100 prosent, opp til et nivå som ligger nær den historiske toppen, og dette har skjedd på svært kort tid. Hva er forklaringen?

Selv om den amerikanske produksjonen

av varer og tjenester begynte å vokse noe utover i 2010, så er det ikke mulig å forklare denne profittveksten med økt produksjon og omsetning. Mange amerikanske selskaper har foretatt kutt på kostnadssiden, noe som også kan ha ført til en viss økning i profitten. Mange av disse kuttene har for øvrig bidradd til at arbeidsløsheten har holdt seg svært høy. Men heller ikke økt profitt på grunn av kostnadskutt har slike dimensjoner at de kan forklare oppturen på profitten til disse 500 selskapene.

Forklaringen på den voldsomme økningen i profittnivå er i alt vesentlig å finne i de statlige hjelpepakken som i ulike former har sprøytet enorme mengder med statlig kapital inn i finansmarkedene (I USA har

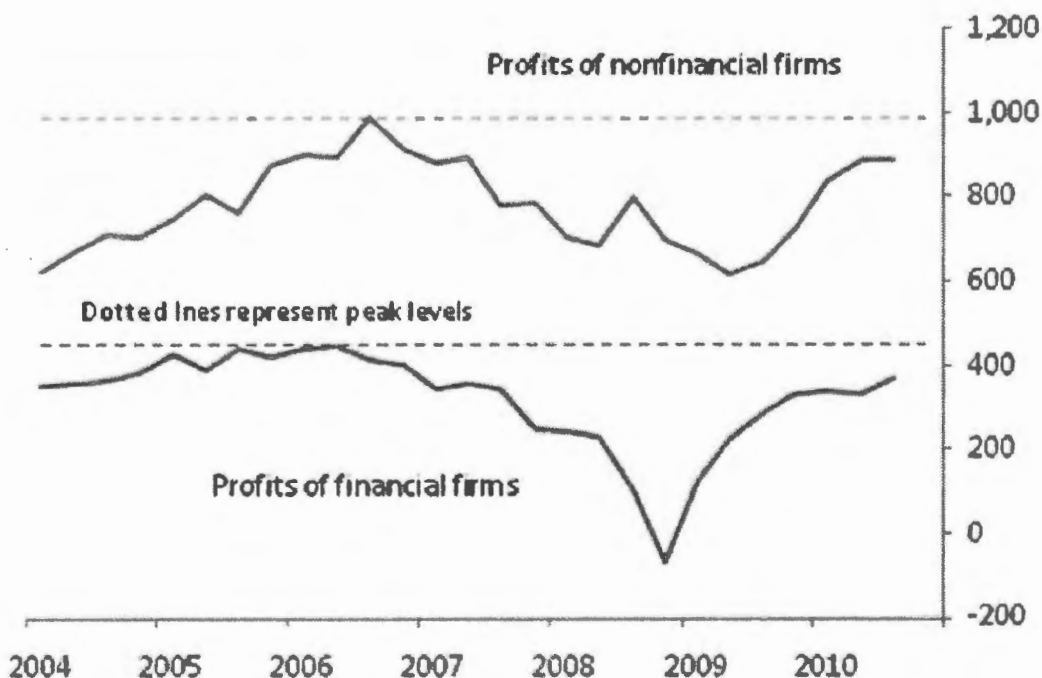
Figur 2: Profittnivået for de samme selskapene har steget rekordartet etter 1. kvartal 2009. Tallene for 3. kvartal 2011 nærmer det seg den historiske toppen fra 3. kvartal 2007

dette delvis skjedd gjennom sentralbanken Federal Reserve, som faktisk er privateid, uten at det endrer karakteren på tiltakene). Det var først og fremst banker og finansinstitusjoner som sto for den dramatiske nedturen for de 500 selskapene i Figur 1 og 2, og det er først og fremst finanssektoren som står for den helt utrolige oppturen – der disse hjelpepakkene har hatt avgjørende betydning.

Vi får et tilsvarende bilde hvis vi ikke bare begrenser oss til de 500 storselskapene, men utvider analysen til å dekke alle amerikanske bedrifter. Nasjonalregnskapet for USA føres av Bureau of Economic Analysis (BEA). De utgir data for profittvolumet i amerikansk næringsliv, og disse data-

ene bekrefter det bildet vi fikk da vi så på de 500 store³. I Figur 3 er disse dataene brukt til å framstille to grafer. Den nederste grafen viser bankers og finansinstitusjoners profittnivå, og den øverste grafen viser profittnivået til de øvrige næringene. Tallene er i løpende dollar, og de er altså ikke inflasjonsjustert, slik Figur 1 og 2 var.

Figur 3 viser at finansnæringen står for en meget stor del av den samlede profitten. Finansnæringens profitt består dels av rente og utbytte som den henter fra de sektorene som driver med den faktiske verdiskapingen. Men i tillegg driver finansnæringen også sitt eget spill, der den tilsynelatende klarer å skape profitt på egenhånd, gjennom å skape og blåse opp spekulative bobler innenfor

Figur 3 – Profitnivå før skatt for USAs bedrifter (tallene for hvert kvartal viser hva det kvartalets registrerte profitt ville ha tilsvart på årsbasis). Tallene til høyre er milliarder dollar

finans, eiendom, råvarehandel mm.

Finansnæringens bobler er drevet fram av håp og forventninger om framtidig vinning. Noen av dem er nullsumspill, for eksempel valutaspekulasjon, der den enes gevinst er den andres tap. De skal i prinsippet ikke kunne påvirke det samlede profitnivået. Men andre medfører tilsynelatende en faktisk verdiskaping, for eksempel oppblåsing av aksjebobler og eiendomsbobler. Når en eiendom omsettes for 10 millioner kroner det ene året, og den samme eiendommen omsettes igjen to år senere til 15 millioner, har det selvsagt ikke skjedd noen reell verdiskaping, siden eiendommen er akkurat den samme. Men aktørene i markedet opplever det ikke slik. De registrerer at de er blitt 5 millioner kroner rikere, og en eller begge

grafer skyves oppover. Det samme gjelder når aksjekursene drives oppover og nesten alle som investerer i aksjer opplever å bli rikere og rikere. Dette slår ut i «profit» i finansnæringen, men også til dels i andre næringer som blir involvert i den samme bobleblåsing.

Problemer i finansnæringen førte til at aksjekursene sluttet å stige, og utover i 2007 begynte de å gå ned. De selskapene og privatpersonene som hadde tjent penger på aksjemarkedets vei mot himmelen, mistet plutselig de inntektene som hadde vært et kjærkomment og viktig pluss på deres vanlige inntekter. Og enda verre ble det da det etter hvert begynte å bli direkte tap. De stadig stigende aksje- og eiendomsmerkene hadde som nevnt rommet viktige inn-

tektsmuligheter også for bedrifter utenfor finansnæringen, og i regnskapene hadde det kommet på toppen av den profitten som deres egentlige virksomhet ga. Den regnskapsmessige profitten hadde blitt kunstig blåst opp. Da oppblåsingen snudde til en «nedblåsing», ser vi i Figur 3 at nedturen i finanssektoren smettet over på andre næringer.

At et sterkt aksjemarked og eiendoms- marked gir profittmuligheter også til en rekke industriselskaper og handelsselskaper, kjenner vi godt fra Norge. F.eks. er det å tjene store penger på å skille ut eller selge deler av virksomheten til andre aksjeselskaper, et velkjent knep for Kjell Inge Røkke, John Fredriksen, de som nå styrer Orkla med Stein Erik Hagen i spissen, og ledelsen i det som før var Norsk Hydro. Så lenge aksje- markedet er sterkt nok til det, kan det håves inn milliardprofitter over natten på slik omstrukturering av selskaper. Men selvsagt skapes det ikke verdier av slikt, og dermed skapes det heller ingen egentlig profitt. Det blåses bobler, som bare kan eksistere så lenge mange nok har tro på boblene, og de innhentes nødvendigvis av virkeligheten på et eller annet tidspunkt.

Figur 3 viser at da boblene begynte å sprekke, slo virkeligheten inn utover i 2007 og 2008. Profitten falt voldsomt innenfor bank og finans, men den falt også kraftig i andre næringer – kraftigere enn stagnasjon og nedgang i deres ordinære virksomhet skulle tilsi.

Figur 3 viser også at profittnivået tok seg kraftig opp igjen utover i 2009 og 2010 for hele det amerikanske næringslivet – ikke bare for de 500 storselskapene som vi så på i Figur 1 og 2. Finansnæringen leder kraftig an med hensyn til prosentvis vekst i profitten. Men det er også profittvekst i bedrifter utenfor finansnæringen. Vi ser at deres profitt nådde bunnen i 2. kvartal 2009, og at de både i tid og omfang ligger etter finansnæringen.

Det internasjonale pengefondet IMF kommer hvert halvår med en publikasjon som kalles *IMF Outlook*. I april 2010 hadde deres omtale av USA den treffende tittelen «A Stimulus-Driven U.S. Recovery». Det er ingen tvil om at det var de gigantiske statlige innsprøytningene, i stor grad via Federal Reserve, som var hovedkraften bak det som tilsynelatende var en gjenreise av vekst- kraften i den internasjonale kapitalismens høyborg USA. Det satte også tydelig preg på statsbudsjett og statsregnskap i USA.

Blant annet gjennom sin kostbare krig- føring hadde president Bush påført den amerikanske staten store underskudd, som i 2008-regnskapet ble på hele 455 milliarder dollar. Hans politikk var dessuten en viktig kilde til å utløse den store finanskrisen. Men 2008-underskuddet bleknet mot de enorme underskuddene som statsregnskapene under Obama viser. De er sterkt preget av de enorme statlige innsprøytningene i finanssektoren, men også av at arbeidslø- het og krise belaster statsregnskapet også på andre måter. I 2009 viste statsregnskapet et underskudd på 1417 milliarder dollar, i 2010 på 1294 milliarder, og i 2011 på 1299 milliarder (I USA går statens regn- skapsår fra 1. oktober til 30. september). Underskuddet i 2009 tilsvarte mer enn 10 prosent av hele USAs bruttonasjonalpro- dukt. Det er virkelig et enormt underskudd man nå er kommet opp på, og den ame- rikanske statsgjelden, som var stor på for- hånd, stiger selvsagt raskt. Så lenge dollar er verdens reservevaluta, går det på et vis, men når dollaren mister den posisjonen, smeller det.

Selvsagt ga disse enorme innsprøytningene utslag i økt profitt for de kapitalistene som fikk glede av denne voldsomme stat- lige stimulansen. Men et av tegnene på at dette ikke var en normal konjunkturopp- gang, var at arbeidsløsheten ikke gikk ned.

Arbeiderklassens kjøpekraft viste ingen vekst, heller tvert imot.

Finansnæringen med bankene i spissen utgjør selve «blodmløpet» i et moderne kapitalistisk samfunn. Den leverer ingen varer eller tjenester som folk har nytte av; ingenting å bruke, ingenting som vi trenger for å leve. Den er en rendyrket snylternæring, som henter sin profitt fra verdier skapt i andre næringer (eller fra spekulasjon og oppblåsing av finansielle bobler, som vi hadde eksempler på foran). Men den spiller en helt avgjørende rolle i samspillet mellom kapitalistene. Den formidler lånekapital til bedrifter og til stater, og den sørger for at långiverne får «sin del» av den profitten som skapes i de bedriftene der den egentlige produksjonen av varer og tjenester skjer. Den formidler også egenkapital til bedriftene, ved at det er finansnæringen som forestår nesten all innhenting av aksjekapital.

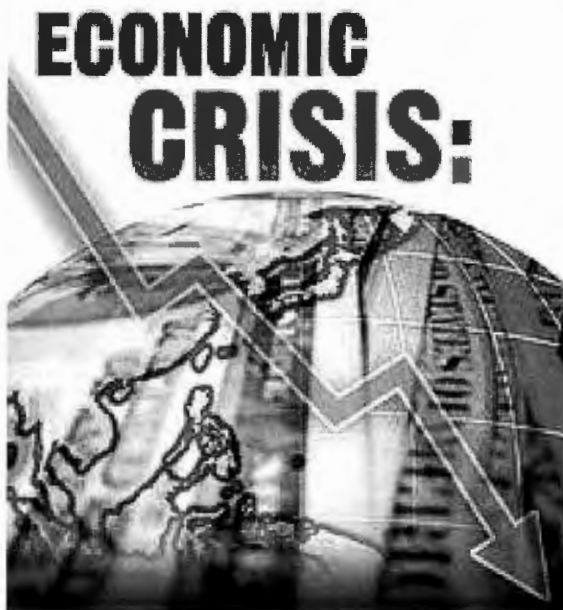
Det er arbeidsfolk som gjør jobben med å produsere og levere varer og tjenester, og det er de som har skapt alt utstyret og alle maskinene og bygningene som trengs for å produsere disse varene og tjenestene. Men det spesielle med kapitalismen er at det dessuten er nødvendig at en eller flere kapitalister eier det hele. De bidrar stort sett ikke med noe nyttig, oftest tvert imot. Stein Erik Hagen er et framtrædende norsk eksempel på en som «ivaretar eierrollen».

En tydelig illustrasjon av hva denne rollen er, får vi når en bedrift går konkurs. De ansatte er der med sin kompetanse, lokalene er der, maskiner og utstyr er der. I mange tilfeller har selve virksomheten vært lønnsom, men tidligere eiere har tappet bedriften for verdier eller tatt beslutninger som har påført bedriften store og helt unødvendige tap. Når bedriften er konkurs, stopper likevel alt opp, for den har ikke lenger noen

eier. Hvis ingen ny eier melder seg, vil selv en lønnsom virksomhet bli nedlagt. Det er utallige eksempler på det. Hvis de ansatte er «heldige» og det melder seg en eier, kan driften starte opp igjen. Enhver virksomhet er avhengig av at det finnes en eier, som kan formidle et eierforhold i form av kapital. Slik fungerer kapitalismen. En av finansnæringens viktigste roller

er å bringe inn eiere, kople dem sammen og formidle deres kapital til investeringsobjektene. Og så sørger den for at profitt tas fra der hvor den skapes og bringes ut til de ulike eierne i forhold til hva de har skutt inn av kapital og i hvilken form de har gjort det. Finansnæringen står for kapitalens blodmløp, og når det stopper, slutter kapitalismen å fungere. Næringen skaper ingen verdier, men den formidler selve utbyttingen og sørger for at utbyttingen holdes ved like.

Det er derfor statsledere som USAs president Barack Obama eller Norges statsminister Jens Stoltenberg prioriterer støtte til

finansnæringen og spesielt bankene foran alt annet. Hvis banksystemet har tørket inn, kan de støtte bedrifter alt de orker, men det vil ikke hjelpe, fordi blodomløpet på utbyttingssiden ikke fungerer.

I den første Soria Moria-erklæringen sto det at regjeringens mål var å avskaffe fattigdommen. Det ville ikke ha kostet så mange milliarder kroner, og det ville egentlig ha vært en bagatell for den norske staten med sine tusenvis av oljemilliarder. Men det ble ikke prioritert. Når derimot Rune Bjerke som leder for DnB i oktober 2008 sendte sms-er til statsministerens kontor og fortalte at snart kunne DnB gå tom for kontanter, troppet både statsminister Stoltenberg og finansminister Halvorsen og sentralbanksjef Gjedrem opp med ekstraordinær pressekonferanse søndag 12. oktober, for å fortelle at de stilte 350 milliarder kroner til finansnæringens disposisjon, riktignok ikke som gave, men som sterkt subsidiert kapital. (Se også: www.hegnar.no/bors/article326020.ece eller www.na24.no/article2297332.ece)

Fordi finanssystemet i euro-området vaklet, rykket Stoltenberg 21. desember 2011 ut med løfte om 55 milliarder kroner til det internasjonale pengefondet IMF. Den offisielle begrunnelsen var at man ville «bidra til å stabilisere europeisk og internasjonal økonomi, og dermed også bidra til å trygge norsk økonomi og norske arbeidsplasser». At dette skulle kunne bidra til å trygge norske arbeidsplasser, er en dristig påstand, for å si det forsiktig. De 55 milliardene er et bidrag til å holde det internasjonale finans-blodmløpet gående, og under kapitalismen er det viktigere enn alt annet.

Den finanskrisen vi så i 2008–2009 framsto først og fremst som en bankkrise, som spredte seg til aksjemarkedene og som fikk viktige deler av finans-blodmløpet til å stoppe opp. Stater over hele verden rykket

inn med kolossale beløp, og blodmløpet kom i gang igjen. I 2010 kunne det se ut som om krisen var slått tilbake.

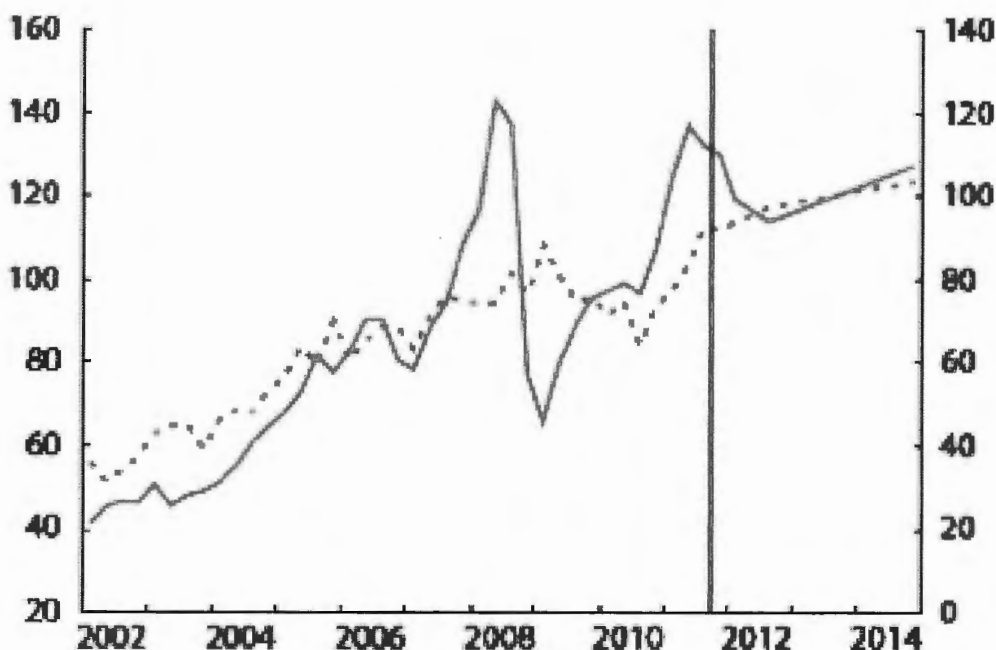
6. oktober 2010 brukte *Aftenposten* hele forsiden på økonomiseksjonen sin til å vise en stor gravstein med denne påskriften:

**Den Norske Finanskrisen
2008–2010
Hvil i fred**

Forsideoppslaget avspeilte dels at det internasjonalt begynte å spre seg en oppfatning om at man hadde lykkes med å slå krisen tilbake. Men først og fremst avspeilte den at Norge stort sett hadde gått klar av finanskrisen så langt. Jeg vil peke på tre særlig viktige årsaker til det: Den ene er at den norske staten er en av verdens rikeste og at den stiller opp som en garantist for at finans-blodmløpet i Norge ikke skal tørke inn. Den andre er at regjeringen våren 2009 stilte opp med en del tiltak for å styrke det offentlige etterspørsel, spesielt fra kommunene.

Den tredje, som er overlegent den viktigste årsaken til at det er lav arbeidsløshet og stor aktivitet i norsk økonomi, er det helt ekstremt høye og stigende nivået på petroleumsinvesteringene.

Figur 4, som er hentet fra Statistisk Sentralbyrås publikasjon *Økonomiske Analyser* nr 6/2011⁴, illustrerer hvordan petroleumsinvesteringene (den stiplede linjen) er omtrent doblet i løpet av 10 år. Planene for 2012 går ut på et investeringsnivå på minst 180 milliarder kroner, som innebærer en meget kraftig stimulans til aktiviteten i Fastlands-Norge, først i form av direkte leveranser av varer og tjenester, dernest i form av ringvirkninger. Verftsindustrien langs kysten er en av næringene som blir sterkt påvirket av etterspørsel fra disse investeringene, ikke minst ved at de gir grunnlag for produktutvikling som også har et større, internasjonalt marked.

Figur 4: Figur 4 - Oljepris i dollar (heltrukket linje, høyre akse) og volumutvikling i petroleumsinvesteringene (stiplet linje, venstre akse, 2009-nivå = 100. Kilde: Økonomiske analyser 6/2011, SSB

I et større perspektiv er det en høy pris knyttet til denne voldsomme aktiviteten for å få opp olje og gass som naturen har brukt 100–150 millioner år på å skape. Den høye prisen er at satsingen på fossil energi – som brennes og skaper kolossale mengder av drivhusgasser – skjer til fortregning for en helt nødvendig satsing på energieffektivisering og fornybar energi. Norsk næringspolitikk er bygd på prinsippet om at «etter oss kommer syndfloden». Norge kunne ha foretatt en omfattende satsing på utvikling av fornybare energikilder, som jordvarme, tidevannskraft, bølgekraft, vindkraft, solenergi og andre fornybare energikilder. Det ville ha skapt arbeidsplasser som er vesentlig mer framtidrettede, kanskje ikke så lønnsomme nå, men i det lange løp der arbeidet mot klimakrisen og dens konsekvenser vil bli viktigere enn kanskje alt annet. Det er viktig at tiltak mot

økonomisk krise og klimakrise kan gå hånd i hånd, ikke motarbeide hverandre.

Det er ikke mange stater i verden som har de mulighetene som Norge har til å gå klar av kriseutviklingen i første omgang. For en rekke stater over hele verden har den kolossale satsingen på statlige og statsdirigerte hjelpepakker til finansnæringen skapt en statsfinansiell krise. Noen steder har den slått til for fullt, med Hellas som det mest ekstreme eksemplet, og andre steder, er det stor frykt for at man er på vei inn i en slik krise. Søkelyset høsten 2011 har særlig vært på euro-landene, men i virkeligheten seiler både Storbritannia, USA og Japan mot store statsfinansielle problemer. Også Kina kan komme til å oppleve vesentlig større vanskeligheter enn i dag.

Andre har skrevet mye om de voldsomme kuttene i lønninger, pensjoner og sosialt

sikkerhetsnett som har skjedd i Hellas. Jeg skal ikke gå videre inn på det her. Mange mister jobbene sine, og folk pålegges store byrder. Som vanlig sklir de rikeste unna – til dels ved hjelp av lyssky metoder. Det er i virkeligheten ikke grekere som styrer Hellas, de er påtvunget tiltak utenfra, av EU med Angela Merkel i spissen, av IMF, og av USA. Også Italia har fått en leder som de samme kreftene har krevd innsatt med en politikk godkjent av dem. Merkel og Sarkozy har fått EU til å nedlegge forbud mot en keynesiansk politikk med under-skuddsbudsjetter, så de som måtte mene at en slik politikk ville være egnet, blir diktert ovenfra om at det må de glemme.

De voldsomme kuttene svekker etter-spørselen og bidrar til at hjulene stopper opp i produksjons-livet. En befolkning med stor arbeidsløs-het og trange kår fører selvsagt ikke til at et land får større muligheter til å betale en tyngende stats-gjeld. Samtidig er en stat som er finansielt på knærne, ute av stand til å gå inn på noen form for stimulerende økonomisk politikk. *Aftenpostens* økonomiredaktør Ola Storeng formulerte det i grunnen ganske greit da han 14. august 2011 skrev:

Må statene bruke mer penger for å få fart på økonomien? Eller er den økende statlige gjelden hovedproblemet?

Det riktige svaret er selvsagt JA på begge spørsmål. Men det er en svarkombinasjon som ikke lar seg iverksette i praksis.

Den statsfinansielle krisen henger sam-tidig nær sammen med faren for en ny bankkrise. En rekke av de internasjonale

storbankene har nemlig store beholdninger av statsobligasjoner. I urolige tider skulle jo det være lurt, særlig hvis det var noenlunde brukbar rente å hente, og den beste renten fikk man på statsobligasjonene fra land som ikke sto aller øverst på listene over kreditt-verdighet. Statsobligasjoner var jo uansett statsobligasjoner, og en stat kan jo ikke gå konkurs. Det er formelt sett sant, men kan ikke en stat betale, så er det en mager trøst at konkurs formelt sett ikke kan skje. Reelt sett kan pengene være tapt uansett.

Hvis banker med store beholdninger av statsobligasjoner opplever at obligasjonene

taper det meste av sin verdi, begynner bankene å vakle. Den statsfinansielle krisen i en del land henger tett sammen med faren for en ny bankkrise. Derfor blir en del stater motvillig opp penger på nytt. Stoltenberg gjør det entusiastisk. Utsiktene til at en del eurostater MÅ

bla opp for å hindre at euroen ryker, bidrar til redusert kredittverdighet for stater som i utgangspunktet hadde høy kredittverdighet, som f.eks. Frankrike. Det er mange mulig-heter for ulike varianter av dominoeffektet.

Når dette skrives, er det særlig kriseut-slagene i flere av eurolandene som opp-merksomheten konsentrerer seg om. Når vi ser de voldsomme angrepene som rettes mot arbeiderklassen og store deler av små-borgerskapet i land som Hellas, er det all grunn til engasjement også for oss. Men samtidig er det viktig å understreke at det som framtrer som en eurokrise, er et utslag av den verdensomspennende økonomiske krisen. Det er en helt spesiell situasjon i

euro-landene, som har felles valuta men ingen felles stat som tar ansvaret for felles finanspolitikk eller for koordinerte tiltak ut fra enkeltområders særegne behov. Det gjør euro-området til ett av de mest sårbare leddene i det internasjonale kapitalistiske maskineriet. Derfor ytrer krisen seg nå særlig dramatisk der. Men det er egentlig misvisende å bruke betegnelsen euro-krisen. Det er en dramatisk kriseutvikling også i USA, der fattigdommen øker raskt, arbeiderklassen får svi, og til og med en rekke mennesker i småborgerskapet plutselig er avhengige av matkuponger og frivillige organisasjoners suppestasjoner for å kunne overleve. Det er ikke rart at IMF allerede i oktober 2010 fant å måtte anlegge en mer bekymret tone i *IMF Outlooks* omtale av USA:

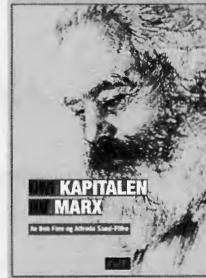
The U.S. Recovery is Moderating in the Face of Debt and Continued Uncertainty.

Det er ingen som sitter med fasiten over hvordan fremtiden vil bli. Men det er i hvert fall en overhengende fare for at verden fortsatt er på full fart inn i en dypere krise, og at den slett ikke er på vei ut av den. De som måtte tro at Norges særegne posisjon tilsier at vi kan gå stort sett fri fra den, tar høyst sannsynlig grundig feil.

Noter:

- 1 Chart of the Day 20. mars 2009, presentert av www.chartoftheday.com
- 2 Chart of the Day, 9. desember 2011, presentert av www.chartoftheday.com
- 3 Datamaterialet kan lastes ned som Section 6 (tabellene nummerert som 6.16) fra <http://www.bea.gov/national/nipaweb/DownSS2.asp>
- 4 Figuren er hentet fra side 19 i Statistisk Senralbyrås konjunkturrapport fra desember 2011. publisert i Økonomiske Analyser 6/2011. <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/201106/oa2011-6.pdf>

Bøker fra Forlaget Rødt

Ben Fine,
Alfredo Saad-Filho:
Om Kapitalen av Marx

Carlos Barradas:
**Kapitalen med bobler
(tegneserie)**

Michael A. Lebowitz:
**Sosialisme skapes ikke
i himmelen**

Siri Jensen:
Kvinnelønna

**Bestill fra vår nettbutikk
www.marxisme.no**

Beste medisiner: høg offentleg aktivitet

Stoltenberg har heilt sidan krisepakken i 2009 sagt at vi må nytte meir pengar i dårlige tider og mindre pengar i gode tider.

Då han la fram statsbudsjettet for 2012 sa han det motsette:

At vi må nytte mindre pengar fordi det er dårlegare tider.

I dette intervjuet analyserer Jan Mønnesland eurokrisa. Han skisserer òg ei line for å slå attende krisepolitikken til Stoltenberg og resten av høgresida. Bjørn Tore Egeberg intervjuar Mønnesland.

Vert grekarane straffa med krise fordi dei har levd over evne, Jan Mønnesland?

Det er ikkje statleg finansiert velferd som har ført til krise i Hellas og Sør-Europa elles. Det er heller den private rikdommen som er problemet, kombinert med at dei rike i liten grad har betalt skatt.

Forklar!

Når statane no er nær konkurs, så er det ikkje offentleg velferd dei har nytta pengane på. Problema stammar frå bankkrisa i 2008–2009. Då vart det sløst bort milliardar i alle europeiske land. Staten brukte store summer for å redde dei kriseramma bankane¹. I alle land tok regjeringane rekninga for tap som bankane hadde påført seg. Eigiarane gjekk fri.

Dette gjeld også Noreg, der regjeringa satt saman støttepakker for banksektoren

som var innretta slik at størstedelen gjekk til DNB. Men den norske staten har råd til å sløse, og finansministrane har nok ikkje hatt ei svevnlus natt på grunn av dette. Verre stilt er til dømes den greske staten som nytta pengar dei ikkje hadde, for å redde bankane. Staten måtte låne alt. Så kom det ein situasjon der bankane tvilte på om staten ville klare å betale renter og avdrag på låna. Dermed satt dei opp rentene, slik at underskotet til statane auka. Dei klarer sjølv sagt ikkje å betale attende det dei lånte. Dei klarer ikkje ein gong rentene.

Så no kuttar dei hardhendt i dei offentlege budsjetta for å hindre at gjelda veks. Men er ikkje dette å sage av den greina dei sitt på?

Det er akkurat det. Når tusentals offentleg tilsette får kraftige lønnskutt og/eller missar jobben, når pensjonane vert kraftig redusert og når offentlege stønadar vert kuttet, får

Jan Mønnesland er samfunnsøkonom.

publikum mindre pengar og kjøper mykje mindre varer og tenester enn tidlegare. Butikkar og fabrikkar stenger, og nye tusen vert utan arbeid.

Det er openbart at desse innstrammingane øydelegg vekstkrafta i økonomien. Staten mister dermed evna til å kunne klare ei framtidig gjeldsbetjening, på grunn av dei innstrammingane folk nå vert påført for at staten skal få nye lån via EU. Det er som når banken krev såkornet frå ein bonde som gjeldsbetaling. Då vil bonden aldri meir klare verken framtidige gjeldsutgifter eller å overleve rent fysisk.

Kvifor vil da EU og IMF tvinge fram ei slik løysing?

Fordi dei ser ut over situasjonen i gjeldsland. Dei vil sikre euroen, ikkje av omsyn

til Hellas og Spania, men for å hjelpe Tyskland og Frankrike. I tillegg har dei reine politiske interesser. Det har alltid vore eit ønskje frå kapitalinteressene å redusere omfanget av offentleg sektor for å auke det private spelerommet, og redusere makta til fagrørsla. Nå kan dei gjennomføre kvantesprang her. Løner og pensjonsordningar vert kutta. Store deler av offentleg sektor vert privatisert, på direkte ordre frå EU og IMF. Dei rike kan bygge fleire private skoler, barnehagar og sjukehus. Dei kan setje opp prisane, for den offentlege konkurrenten er borte. Når krisa ein dag er over, har samfunna vorte mykje meir liberalistiske og høgreorienterte.

Kvifor rammar krisa sterkare i Sør-Europa enn i Nord-Europa?

Det er på grunn av EU, og spesielt den fel-

les valutaen, euro. Slik felles valuta er eit problem når landa som nyttar valutaen, har ulik økonomiske vekst. Lenge var det greitt for Hellas og Spania med euro. Dei kunne låne til felles europeisk rente, altså billigare lånerente enn dei ville hatt med eigen valuta. Dette var ein pådrivar for å auke omfanget av gjelda. Samtidig gjør dette at dei mister den reiskapen som kunne brakt dei ut av problema og løyst krisa. Med eigen valuta kunne dei devaluert, enten gjennom vedtak eller ved at flytende kursar ville gjeve ei de facto devaluering. Det var det som skjedde på Island. Kursen på den islandske krona fall til eit lågmål etter bankkollapsen. Det bremsa importen til Island, og stimulerte eksporten. At Island hadde eigen valuta, har hjulpet dei til å komme attende igjen etter krisa. Samtidig unngjekk dei å få drastiske kutt pålegg frå Brussel.

Torpedoane

No sitt altså statane i Syd-Europa i botnlaus gjeld. Kor bankar torpedoane på når dei freistar å drive inn gjelda?

Det er ikkje akkurat torpedoar i skinnjakker som er sendt ut for å drive inn denne gjelda. Det er inspektørar frå EU og IMF. Dei avtalene som er inngått som vilkår for nye likviditetslån, inneheld krav om kraftige innstrammingar og sal av offentleg eigedom. Det er sendt inspektørar som sitt i departementa og sørgjer for at dette vert gjennomført. Dei veit at kutta øydelegg vekstevnen i dei sør-europeiske landa, men dei gjev blaffen, for det viktigaste er å redde dei bankane (tyske, franske) som sitter med greske lån. Og vi ser kor langt kapitalmakta rår. Då den greske statsministeren ville ha folkerøysting om krisepakka, vart han avsett. EU/IMF suspenderte demokratiet og kasta statsministeren. Island klarer seg betre, sidan dei står utanfor EU. Dei har satt ned verdien på den islandske krona for at skal

verte lettare å eksportere islandske varer. Og dei har ei folkerøysting som nektar å betale tilbake dei tapa som EU krev å få dekket (Icesave-avtalen).

Kva var grunnen til at bankane måtte ha krisehjelp i 2008? Klarte ikkje næringslivet å betale renter og avdrag på låna sine?

Nokon av bankane hadde kan hende problem med at kundane ikkje gjorde opp for seg. Men dette var ikkje det store problemet. For å forstå bankkrisa i 2008 må vi sjå på endringa i bankdrifta dei siste tjue åra. Tidlegare gjekk vi i banken når vi skulle låne, betale reknningar eller setja inn pengar. Men på nittitalet skjedde det noko. Bankane begynte å tilby strukturerte produkt².

Eg kan godt hugsa diskusjonane på arbeidsplassen om kva som var gode og dårlege fond. Kva skjedde vidare?

Bankane begynte å tilby ikkje berre fond, men pakker (strukturerte produkt) der kunden lånte store beløp som han kjøpte fond og andre produkt for. Til slutt satt kunden med ei gjeld langt større enn det han eigentleg hadde ønskt å investere. Det bankane ikkje tala høgt om, var at risikoen var mykje høgare. Desse nye finansprodukt skaffa ikkje friske pengar til næringslivet. Dei skaffa friske pengar som vart nytta til å kjøpe andelar i fond, som gjorde nye folk i stand til å kjøpe andelar i tredje fond/strukturerte produkt. Alt gjekk glimrende. Folk, pensjonsfond, andre bankar og Terrakommunar kjøpte villig vekk. Så lenge folk trudde på høg avkastning, så vart det høg avkastning. Akkurat som i pyramidespel. Men i 2008 sprakk dei første boblene. Dermed fekk bankane astronomiske tap. Regjeringane var tvungne til handling. *Men hadde bankane lov til å gamble på denne måten? Når bankane gamblar, så er det vel ikkje berre sine egne pengar dei gamblar med?* Tidlegare var det forbode. Men gradvis

fjernet statane mange av dei forskriftene som regulerte bankar og forsikringsselskap. Derfor kan bankane dele ut store utbytte til aksjonærane så lenge pyramidespelet går godt. Med ein gong spelet stoggar opp, springer dei til staten og skal ha redningspakker. Det er viktig for fagrørsla å krevje sterkare offentleg regulering av bankar og andre finansbedrifter.

Kunne ikkje staten la bankane gå konkurs? Slik at kapitalistklassen fekk størstedelen av tapet?

Det er to ting ei regjering kan gjere for å redde ein bank som i praksis er konkurs. Enten å kjøpe banken billeg, eller å gje banken store gåver. Ei venstreorientert regjering ville kjøpt banken billeg. Om man seinare sel banken attende til privat kapital, så har det ikkje verdt naudsynt å kutte i offentlege budsjett for å redde banken.

Under bankkrisen på 1980-tallet gikk også den norske staten inn for å sikre bankane. Dei kjøpte opp aksjar til ein pris som førte til at dei gamle aksjonærane måtte ta tapet dei hadde påført bankane ved uheldig utlånsåtfærd. Eigarane tapte store summer, samtidig som staten sikra fortsatt drift i bankane. Etter min meining var dette svært fornuftig. Nå, i 2008–2009, fekk derimot bankane friske pengar utan at staten sikra seg auka sin eigardel, og utan at dei gamle eigarane måtte ta sin del av tapa.

Gode og dårlige tider

Vi går attende til krise i 2011. Kva gjer den norske regjeringa?

Stoltenberg har heilt sidan krisepakken i 2009 sagt at vi må nytte meir pengar i dårlige tider og mindre pengar i gode tider. Då han la fram statsbudsjettet for 2012, sa han det motsette: At vi må nytte mindre pengar fordi det er dårlegare tider. Arbeidsløysa i Noreg kjem til å stige på grunn av dette budsjettet. Stoltenberg påstår at det er viktig

for eksportindustrien med eit stramt budsjett. Men eit stramt budsjett betyr store kutt i kommunane og i heimemarknadsorienterte næringar, mange arbeidsplassar forsvinn i både privat og offentleg sektor. Langt fleire enn dei som eventuelt vert berga i eksportindustrien.

Kva for arbeidsplassar er utsatt?

Eg reknar med at mange arbeidsplassar går tapt i varehandelen, privat tenesteyting, transport, trelast, bygg og anlegg når staten strammer inn. Dette er arbeidsplassar som Noreg treng, og som ikkje gjev noko skadeleg press på økonomien. Også Viktor Normann forstod dette. Han sa at det er misforstått at det er eksporten vi lever av. Det er importen vi lever av. Eksporten er berre naudsynt for å ha noko å kjøpe med.

Eurokrise

Er Noreg hardt råka av eurokrise?

Noreg er mykje mindre råka av eurokrise enn høgresida vil ha oss til å tro. Noreg eksporterer strøm, olje og gass for milliardar. Dette er varar som ikkje er vanskelege å selje. Vi har jo no i haust høyrd at Hafslund set opp prisen fordi Europa etterspør kraft til høg pris. Noreg har eit stort eksportoverskot heile tida.

Skal ikkje regjeringa gjere noko for å redde eksportbedriftene?

Problemet er jo at dei ikkje gjer nokon ting. Verktøykassa er tom, fordi næringsministeren vil følgje alle EU-direktiv meir ivrig enn EU-landa sjølve. Eg ønskjer meg ein næringsminister som gjev fastlandsnæringane like mykje støtte som Ola Borten Moe gjev til sine næringar. Og ikkje berre eksportindustrien, men også næringar som mineralvann, byggevarer og trykkeri. Det er viktig at staten reddar strategisk viktige bedrifter, og sikrar kompetanse og pro-

duksjonskapasitet. Det er like viktig at en sørgjer for god utvikling i velferdssektorene. Det er ikkje nødvendigvis eit problem om fleire jobbar i eldreomsorga og færre jobbar i eksportindustrien enn tidlegare.

Bør staten kjøpe opp solcellefabrikkar som slit tungt?

Eg kjenner ikkje solcellenæringa. Om fabrikkane kan regne med å gå godt i framtida pga. økende etterspørsel, bør staten redde fabrikkane og kjøpe seg inn. Men om problemet er at land med låg løn lager like gode produkt, så vil vi aldri klare å hevde oss i konkurransen. Noreg har ikkje eksportindustri fordi vi vinn konkurransen om å ha den billigaste arbeidskrafta. Vi vinn på høg kompetanse og høg kvalitet. Se på verfta. Land med låg løn har bygd opp stor kapasitet på produksjon av skip. Likevel har mange norsk verft overlevd. Det må vere noko vi evner å gjere, som forsvarer en høyere kostnad.

Er sosial dumping en del av eurokrisa?

Import av arbeidskraft har ikkje noko direkte med krisa å gjere. Det skjer både i gode og dårlege tider. No ser vi at folk frå Sør-Europa søker seg til Noreg og andre rike land lenger nord for å sleppe unna eurokrisa. EU-utvidinga for en del år tilbake ga markert økt arbeidsimporten frå nye medlemsland.

Men viss det blir høg arbeidsløyse på grunn av statsbudsjettet til Stoltenberg?

Vi kan få arbeidsløyse på einskilde stader og i einskilde næringar. Det er i så fall ei arbeidsløyse som regjeringa ønskjer. Då vil vi få svakare bremsemekanismar mot sosial dumping. Men eg trur ikkje vi får sjå ei massearbeidsløyse.

Viss vi ser på dei siste 40 åra i Noreg, er det riktig at det både er fleire som jobbar, og fleire som ikkje har jobb. Korleis heng dette saman?

For det første har fleire menneske vorte sysselsette. Så er spørsmålet om fleire har vorte utan arbeid. Eg veit ikkje om det er riktig. Det som er påfallande i det norske arbeidslivet, er at mange er delvis arbeidsledige. Dei jobbar uønskt deltid. Vidare er det mange som må finne seg i lågare betalt arbeid enn det dei forventar å få.

For å oppsummere: Kva bør fagrørsla gjere?

- 1 Dei bør kreve at staten nyttar meir pengar. Ta Stoltenberg på ordet. Han sa at vi skal nytte meir pengar i dårlegare tider. No er det varslet dårlegare tider. Staten må satse på kommunane og gjere investeringar som held sysselsettinga oppe i bedrifter som satsar på heimemarknaden. Meir bygging i offentleg regi. Statlege investeringar i jarnbane og andre store prosjekt.
- 2 Fagforeiningane har ingen grunn til å auke overskotet i bedriftene. Dei bør komme med offensive krav i tariffopp-gjeret. I dei lokale forhandlingane må dei vurdere om bedrifta er råka av krisa eller ikkje.
- 3 Dei må krevje ein aktiv statleg næringspolitikk. Fagrørsla må krevje at staten grip inn når det er fare for nedlegging av bedrifter som er viktige for Noreg.

Noter:

- 1 Formålet var å betre likviditeten i bankane
- 2 Strukturerte produkt ga ein enorm vekst i forvaltningsgebyr, og skapte ein pyramideeffekt som nesten med nødvendighet måtte sprekkje før eller sidan.

Forkorting av arbeidstida: Krisemedisin for arbeidsfolk (men ikke noen kriseløsning)

Tariffoppgjøret 2012 blir spennende.

Venstresida er mot moderasjon, men så langt vet vi ikke hvilke krav den vil løfte fram. Det er 26 år siden forrige arbeidstidsforkortelse. Kan fagbevegelsen utfordre moderasjonslinja ved å kreve kortere arbeidstid?

Johan Petter Andresen lanserer arbeidstidsforkortelse som en krisemedisin for arbeidsfolk, og begrunner dette i 7 punkter.

Samtidig som han understreker at heller ikke kortere arbeidstid kan løse krisa i kapitalismen.

1 Arbeidstidsforkorting på grunn av arbeidsløsheten

Verden har aldri tidligere opplevd så mange arbeidsløse som nå. Dette er ikke en kortvarig situasjon. Tvert i mot har arbeidsløsheten utviklet seg gradvis de siste tiåra. Ser vi på de 15 EU-landa som var medlemmer av EU i 1960, hadde disse en gradvis økning i arbeidsløsheten fra 2 % i 1960 til 8 % i 1980. Deretter har arbeidsløsheten holdt seg mellom 8 % og 10 % fram til i dag, der alt tyder på at den vil legge seg på et høyere nivå enn det vi har opplevd de siste tiåra.

I USA og Japan ser vi samme tendens etter krigen, særlig de siste ti åra.

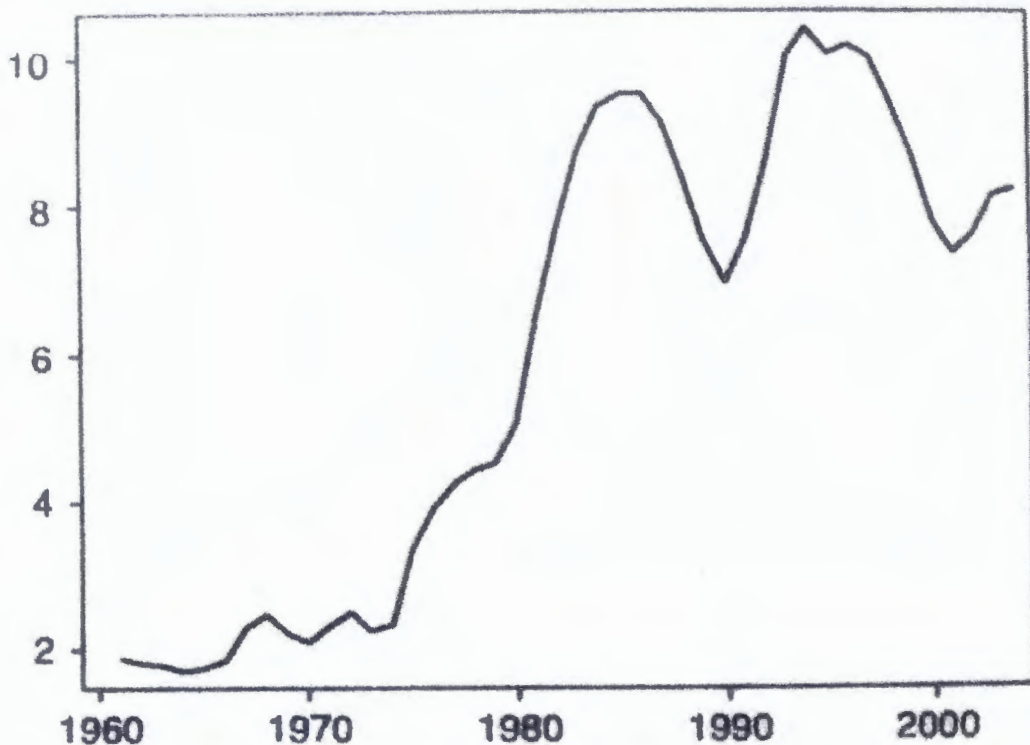
Norge fulgte samme tendens, men med lavere offisiell arbeidsløshet fram til det siste tiåret:

1950-tallet	70-tallet	80-tallet	90-tallet
1 %	1,7 %	2,7 %	4,8 %

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, AKU-statistikken.

Det siste tiåret har arbeidsløsheten ikke økt, og er nå på litt under 4 %. Hvor lenge Norge vil skille seg ut med en nedgang i arbeidsløsheten, er ikke lett å si. Mye vil

Johan Petter Andresen er industrimaler og medlem av Rødt.

Tabellen viser utviklinga av arbeidsløsheten i de 16 opprinnelige EU-landa.

Kilde: European Unemployment: The Evolution of Facts and Ideas, Olivier Blanchard. 2005

avhenge av oljeprisen og fagbevegelsens kampkraft. Prognosene er at arbeidsløsheten igjen vil stige forbi 4 % i 2012.

1. Arbeidstidsforkorting på grunn av arbeidsløsheten

Verden har aldri tidligere opplevd så mange arbeidsløse som nå. Dette er ikke en kortvarig situasjon. Tvert i mot har arbeidsløsheten utviklet seg gradvis de siste tiåra. Ser vi på de 15 EU-landa som var medlemmer av EU i 1960, hadde disse en gradvis økning i arbeidsløsheten fra 2 % i 1960 til 8 % i 1980. Deretter har arbeidsløsheten holdt seg mellom 8 % og 10 % fram til i dag, der alt tyder på at den vil legge seg på et høyere nivå enn det vi har opplevd de siste tiåra.

I USA og Japan ser vi samme tendens etter krigen, særlig de siste ti åra.

Norge fulgte samme tendens, men med lavere offisiell arbeidsløshet fram til det siste tiåret:

Det siste tiåret har arbeidsløsheten ikke økt, og er nå på litt under 4 %. Hvor lenge Norge vil skille seg ut med en nedgang i arbeidsløsheten, er ikke lett å si. Mye vil avhenge av oljeprisen og fagbevegelsens kampkraft. Prognosene er at arbeidsløsheten igjen vil stige forbi 4 % i 2012.

30-tallet: Krav om 40-timers-uke

Sist verden opplevde massiv arbeidsløshet, var på 30-tallet. Da reiste arbeiderbevegelsen kravet om arbeidstidsforkorting.

I 1935 fikk de gjennomslag for kravet da

den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) som er sammensatt av representanter for fagbevegelsen, kapitaleierorganisasjoner og statsledelsene vedtok resolusjonen om 40-timers uke. Den gangen var 48 timer det vanlige. Begrunnelsen var:

- i betraktning av at arbeidsløsheten har fått en så stor utstrekning og har varet i så lang tid at det for øieblikket er millioner av arbeidere i verden som er offer for fattigdom og savn som de ikke selv er ansvarlige for og som har rettmessig krav om å bli støttet;

i betraktning av at det vilde være ønskelig at arbeiderne i den utstrekning det er mulig blir delaktige i de fordeler som skyldes de tekniske fremskritt og hvis hurtige utvikling karakteriserer den moderne industri;

Altså: begrunnelsen var vedvarende høy arbeidsløshet og økt produktivitet.

Til tross for ILO-vedtaket ble det ingen arbeidstidsreduksjon mens arbeidsløsheten var høy, men tvert i mot: Da arbeidsløsheten var lav i tiårene etter krigen, ble 40-timers uka innført. Dette viser at det ikke er størrelsen på arbeidsløsheten som tvinger fram arbeidstidsreduksjon, men arbeiderklassens styrke. Et sentralt resultat av krigen var at det ble flere sosialistiske land i Øst- og Sør Europa, i Kina vant kommunistene fram, i India vant sosialistene fram, i Vietnam vant frigjøringsbevegelsen fram og i Indonesia var kommunistene blitt en sentral kraft. I Sør-Amerika var det også styrka sosialistiske bevegelser. I Afrika begynte kampen mot kolonialisme med fornya styrke. I Vest-Europa var regjeringene dominerte av sosialdemokratiske regjeringer ofte støtta av kommunistiske partier. Fagbevegelsen vokste også i takt med den videre industrialiseringen. Helt fram til midten på 70-tallet styrka fagbevegelsen sine posisjoner, og internasjonalt var også hovedtendensen at de folkelige kreftene var i framgang. Særlig den anti-imperialistiske

Sovjetunionen

Sovjetunionen var blant de første landa som gjennomførte 40-timersuka og ratifiserte ILO-konvensjonen i 1956. (New Zealand var først ute med ratifisering, men har i seinere tid trukket tilbake denne. Australia var også tidlig ute). Dette la naturligvis press på de vestlige landa. Norge fikk 40-timersuka ved lov først i 1976 og ratifiserte ILO-konvensjonen et par år seinere. Belgia innførte 40-timersuke i 1976, Sverige i 1970, Danmark i 1974, Finland i 1970. Storbritannia har fortsatt lovfesta 48 timers uke. De fleste land i verden har ikke ratifisert 40-timerskonvensjonen.

Berge Furre

skriver om arbeidstidsforkortinger i Norge etter annen verdenskrig i boka *Vårt hundreår*:

I 1950 hadde en arbeidar normalt 48 timar i veka i 49 veker og tre vekers ferie var blitt vanleg. Ved hundreårsskiftet var 60 timar i 52 veker det vanlege. 1945: Rett etter annen verdenskrig var 48 timers uke det normale. (Side 246)

frigjøringskampen i Indokina, Kuba, Afrika og deler av Latin Amerika. Arbeidsløsheten var også rekordlav. Det var altså en styrka fagbevegelse som fikk på plass 40-timers uka i de tre tiårene etter den andre verdenskrigen

Arbeidstidsforkortinger i Norge etter annen verdenskrig

Fra midten/slutten av 70-tallet snudde tendensen:

1947: 3 ukers lovfestet ferie

1959: 45 timers uke.

1964: 4 ukers lovfestet ferie

1968: 42 ½ timers uke

1976: 40 timers uke, 8 timers dag

1986: 37,5 times uka tariffestest

2000: Tariffavtalt femte ferieuke innført i 2002.

2. Arbeidstidsforkorting fordi det er lenge siden sist

Det har altså ikke vært noen lovbestemt arbeidstidsreduksjon siden 1976. Det vil si at i samme periode som arbeidsløsheten igjen har meldt seg som et vedvarende problem også i Norge, har det ikke vært noen arbeidstidsreduksjon. Innføringen av 37,5 timers uka i 1986 var et resultat av kampen for lik arbeidstid mellom arbeidere og funksjonærer. At 37,5 timers-uka ikke er lovfestet, skyldes at skiftende stortingsflertall ønsker å gjøre det lettere å gjeninnføre 40-timersuka. Statistisk sentralbyrås tidsnyttingsundersøkelser viser at den reelle arbeidstida for heltidsarbeidende ikke har gått ned siden 1980.

3. Arbeidstidsforkorting for økt likestilling

Samtidig som vi ser at arbeidstida for den enkelte arbeider gikk ned i tida fram til 1986, økte den samlede tida med lønnsarbeid for familiene. Over 85 % av oss bor i flerpersongshusholdninger, og det vanlige er at to voksne jobber for å få tilstrekkelig inntekter til husholdningen. I tida etter annen verdenskrig og fram til midten av 1960-tallet var det vanlige at det var mannen som sto for lønnsarbeidet. Men nå har kvinnene økt tida de arbeider som lønnsarbeidere, og jobber nå gjennomsnittlig 6 timer per dag. Grovt sagt utgjør lønnsarbeidet for menn 8 timers og for kvinner 6 timers dag. Altså samla sett mer enn for femti år siden.

Kortere arbeidstid framtrer som en særlig fristende reform som kan forene mennene og kvinnene sett i denne sammenhengen. Deres livsbetingelser vil bli mer like og muligheten til å ha både unger, jobb og hverandre vil bli bedre. Først og fremst menn vil få mer fritid som blant annet kan brukes til å delta mer på hjemmefronten.

Med sekstimersdag vil det bli færre som må jobbe deltid. Det vil si flere kvinner som heltidsarbeidere og flere personer med ned-satt funksjonsevne vil kunne jobbe heltid.

4. Arbeidstidsforkorting fordi vi bør støtte opp om forkortingene i Frankrike og Tyskland

I EU er det to land som har prøvd å møte den økende arbeidsløsheten med lavere arbeidstid: Tyskland og Frankrike. Frankrike innførte 35 timers uke for en stor andel arbeidere. I Tyskland ble 35 timers uke innført for ulike arbeidergrupper. Men disse reformene blir nå reversert. Arbeidstidsreduksjon løser ikke kapitalismens kriser, og bare en sterk fagbevegelse kan hindre at massearbeidsløshet blir brukt som brekkstang av kapitalen til å forlenge arbeidstida. Og det er dette som er tendensen: enten har du arbeid og arbeider for mye, eller så er du arbeidsløs.

5. Arbeidstidsforkorting på grunn av økt produktivitet

ILOs andre begrunnelse for arbeidstids-reduksjon i 1935 var den økte produktiviteten.

Vi evner å produsere varer og tjenester på stadig kortere tid. Den viktigste årsaken er at vi stadig finner opp ny teknologi som gjør vårt daglige strev mer effektivt. Dette kan illustreres på mange måter.

Av tabellen nederst som vi finner i De Factos hefte, *Tida er inne*, 2001, side 84, går det fram at bruttonasjonalproduktet delt på befolkningsmengden (BNP per person) er nesten ni ganger så stort nå som i 1920. For å si det enkelt: Hver og en av oss produserer nesten ni ganger så mye på et år som vi gjorde i 1920. Og da har vi hatt flere arbeidstidforkortinger fram til 1976. Vi forbruker nesten fem ganger så mye. Altså har bare en svært liten del av produktivitetsøkningen blitt tatt ut i form av redusert arbeidstid.

Volumutvikling i produksjon og konsum og utvikling i folkemengde 1920–2000:

År	BNP	Privat konsum*	Folkemengde	BNP per person	Konsum per person
1920	100	100	100	100	100
2000	1516	819	171	887	479

Inkluderer konsum i ideelle organisasjoner, men det utgjør relativt små beløp.

Kilde: Statistisk årbok 2000 og nasjonalregnskapstall.

Har det vært produktivitetsøkning de siste tiåra? Tabellen på neste side viser langt over en dobling. Skulle vi ha senka arbeidstida med 20 %, (nedgang fra 7,5 timer til 6 timer), ville vi altså hatt sterk vekst likevel.

Disse produktivitetstallene er basert på utviklingen av brutto nasjonalproduktet og befolkningsutviklingen. Enda de gir et godt bilde på hvor sterk produktivitetsutviklingen har vært i samfunnet, viser de ikke det faktum at produktivitetsutviklingen i de enkelte kapitalistiske bedriftene har vært enda sterkere. For når den enkelte bedrift styrker sin produktivitet, påvirker dette samfunnet slik at veksten avtar. Grunnen til dette ligger i at produksjonsevnen øker fortere enn forbruksevnen og systemet kommer stadig opp i overproduksjons- og overkapasitetskriser. Løsningene har alltid til hensikt å sikre at kapitalen kan fortsette å produsere enda mer effektivt (øke den enkelte bedrifts konkurransevne). Løsningene blir altså at motsetningen mellom produksjonsevne og forbruksevne skjerpes enda mer og veksten avtar videre. Etter hvert som produktiviteten øker i bedriftene vil samfunnets vekstevne avta! Et godt eksempel på hvordan produktiviteten i bedriftene øker samtidig som samfunnet som helhet opplever nullvekst er en av verdens aller største økonomier: Japan. Her har det vært kontinuerlig produktivitetsøkning i de enkelte bedriftene

(og økende arbeidsløshet), men BNP-veksten har ligget på mellom 0 % og 1 % de siste tiåra.

Det er godt mulig at verdenssamfunnet vil gå inn i en depresjon med nedgang i BNP eller oppleve en svært liten økning av BNP framover. Dette er ikke et argument for at vi ikke har råd til kortere arbeidsdag, men tvert imot. Det er et argument for at vi ikke har råd til et system der økt produktivitet i bedriftene fører til lav samfunnsmessig vekst, kronisk massiv arbeidsløshet, mer miljøødeleggelser, økende klasseskiller og flere fattige.

Andre tall på utvikling av produktiviteten i bedriftene kan vi finne i publikasjonene til Det tekniske beregningsutvalget (TBU). I 2000 (NOU 2000: 4) anslås den årlige produktivitetsveksten i industrien til 3,4 % for perioden 1981 til 1989. TBU rapporterer i 2011: Som gjennomsnitt for perioden 2001-2010 var den årlige produktivitetsveksten i norsk industri målt ved produksjon 3,7 prosent.

6. Arbeidstidsforkorting for en bærekraftig økonomi

Samtidig er den kapitalistiske veksten årsaken til at kloden vår har økende problemer med å forsyne oss med det vi trenger. Kapitalismen bygger på at folk skal bruke

	Norge				Fastlands-Norge					
	BNP	Antall syssel-satte	Utførte time-verk	BNP per syssel-satt	BNP per time-verk*	BNP	Antall syssel-satte	Utførte time-verk	BNP per syssel-satt*	BNP per time-verk*
1970	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2000	280	141	109	199	256	215	141	110	152	195

opp pengene sine på å kjøpe stadig mere ting og jobbe for å kjøpe stadig mere ting. Vi blir bombardert hvert sekund gjennom media og reklame at løsningen på ethvert problem som vi har ligger i å kjøpe en eller annen tjeneste eller produkt. Det menneskelige blir redusert til kjøp og salg. Til og med forholdet mellom venner blir ofte sett som et spørsmål om kjøp og salg, der den ene står i taknemlighetsgjeld til den andre rett som det er. For vår egen og miljøets skyld må økonomien legges om slik at den er bærekraftig. Nedgangen i den økonomiske veksten under kapitalistiske samfunnsforhold innebærer at vi får massearbeidsløshet, økende fattigdom og økende klasseskiller. I dette lyset er sekstimersdagen opplagt en mye bedre måte å ta ut økt produktivitet på enn flere dingser eller enda flere kvadratmeter bolig.

7. Er det mulig å vinne fram i kampen for arbeidstidsforkorting?

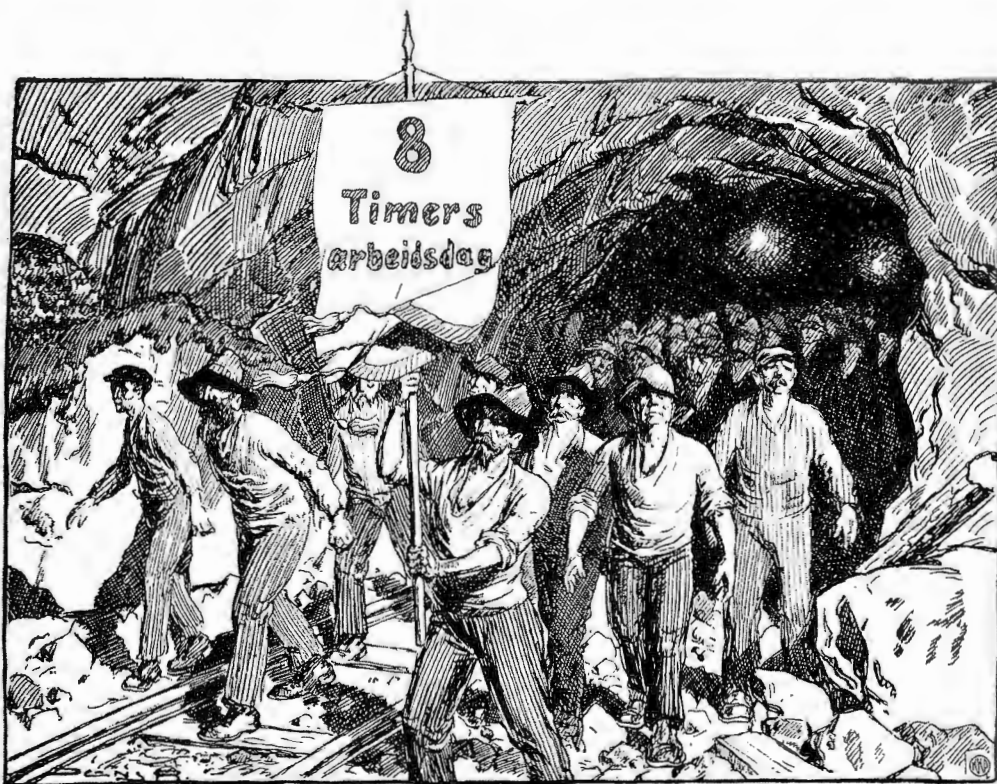
Den unge internasjonale arbeiderbevegelsen hadde 8-timerskravet som et sentralt reformkrav. Kravet ble reist allerede på 1880-tallet. I utgangspunktet var sikkert oppslutninga om kravet, og synet på om kravet var realistisk variabel. Men oppslutninga om kravet økte utover begynnelsen på 1900-tallet. Det ble ikke noe interna-

sjonalt gjennombrudd for dette reformkravet, før de revolusjonære kommunistene i Russland leda en seierrik sosialistisk revolusjon i 1917.

Fire dager etter oktoberrevolusjonen, forordnet den nye sovjetregjeringa etableringa av åttetimersdagen. Denne første arbeidslivsforordningen som ble hjørnesteinen for all videre sovjetisk arbeidslivslovgivning, satte klare retningslinjer for arbeidets varighet. Forordningen stipulerte maksimum åtte timers arbeid per dag og førtiåtte timer i uka, forbød nattarbeid for kvinner og ungdom under atten, begrensa arbeidsdagen for ungdom til seks timer, begrensa overtida til fire timer på to dager og femti dager i året, ga fullmakt for videre nedsatt arbeidsdag (til seks eller syv timer) for helseskadelige og farlige yrker og anerkjente søndager og offisielle høytidsdager (inklusive helligdager) som fridager. (*Worktime and Industrialization in the USSR*, artikkel i boka *Worktime and Industrialization*, side 185.)

Innføringen av åttetimersdagen og førtitimersuka innebar at den gjennomsnittlige arbeideren arbeidet tjuefem prosent færre timer i 1927 enn i 1913. (Samme sted)

Revolusjonen i Russland i 1917 ga altså stor inspirasjon til arbeiderklassen over hele verden og borgerskapet ble tilsvarende urolig. På denne bakgrunnen var ettergivelse i forhold til arbeidstidskravet en måte å dempe arbeiderklassens revolusjonslyst i Vesten.

8-timerskravet ble innført i alle land der arbeiderklassen var tilstrekkelig godt organisert til å utgjøre en trussel. Slik var det også med Norge, og dette er hovedgrunnen til gjennombruddet og lovvedtaka i 1918 og 1919 om 8-timersdag og 48-timersuke.

I forbindelse med fredsforhandlingene etter den første verdenskrigen ble det vedtatt å opprette ILO for å koordinere årlige konferanser som skulle vurdere arbeidslivsavtaler eller konvensjoner. Det var enighet i kommisjonen om at det trengtes internasjonal handling for å møte «den oppjagede arbeideropinionen», og den anbefalte på den 19. mars 1919 at en «Åttetimerskonvensjon» skulle skrives i Washington i oktober ved den første Internasjonale Arbeidskonferansen. Disse prinsippene ble skrevet inn i Freden av 1919 (Del XIII):

Fred kan bare baseres på sosial rettferdighet,» som krevde «at prinsippet om åttetimersdagen eller førtiåttetimers-uken blir tillempet.

Internasjonal kamp for arbeidstidsforkorting

Globaliseringen fører til en stadig mer sammenvevd internasjonal økonomi som igjen fører til at de fleste spørsmål fort blir internasjonalisert. Slik er det også med kampen for arbeidstidsforkorting. Vi må gjøre denne kampen til en sentral kamp som tas opp i tariffoppgjørene, i reform av arbeidsmiljøloven og i fagbevegelsens internasjonale kontaktarbeid. Gjennombruddet for kortere arbeidstid vil skje først der arbeiderklassen er sterkest. Har vi styrken?

Occupy Wall Street!

Dette er en svært vanskelig artikkel å skrive. Det er tre grunner til det. For det første skjer ting så raskt at jeg vet fordømt godt at den blir utdatert lenge før den trykkes.

Jeg hadde lovet redaksjonen et skikkelig utkast innen i går kveld (15.11. red.) og midt på natten fikk jeg høre at politiet var i ferd med å angripe selve hjertet av Occupy Wall Street!-bevegelsen, leiren i Zucotti Park her i New York.

Jeg la i vei, og der fløy gårdsdagen og et par punkter i utkastet trengte en grundig oppdatering.

For det andre, på grunn av den enorme bredden og Occupy!-bevegelsens spontane karakter kan man sammenlikne et forsøk på å få en bred oversikt med å drikke fra en brannslange. Små historier, for eksempel at OWS!-aktivister hørte en kvinnes klagemål og dermed okkuperte kjelleren i en bygning i Harlem, hvor jeg bor, og tvang huseieren til å sørge for varme og varmt vann, forteller en hel del om bevegelsen. Det er tusenvis av slike historier landet rundt, og hver okkupasjon er forskjellig.

For det tredje er dette noe helt nytt under solen. En gammel venn av meg, Mick, som med stolthet anvender en heller dogmatisk og mekanisk forståelse av marxist-leninistisk teori overfor enhver situasjon (lesere av Rødt! kjenner ganske sikkert typen), betrodde meg

for en måned siden: «Dennis, jeg vet virkelig ikke hva jeg skal si om dette.»

Etter å ha formidlet det umulige ved den oppgaven det er å beskrive Occupy Wall Street! for norske progressive og revolusjonære (og dermed også fått ryggdekning for punkter som viser seg å være feil), kan jeg kaste meg ut i det.

Det sprang ut av ingenting

Det gjorde det selvfølgelig ikke. Organisasjonsmessig finnes røttene seint på 90-tallet, i Seattle-bevegelsen som gikk av sporet etter 9/11. Det fikk næring fra den arabiske våren og fra kampen i Wisconsin mot høyrefløyens angrep på fagbevegelsen, også inspirert av Tahrir-plassen. Men i videre forstand gjorde det nettopp det. Det geniale ved Occupy Wall Street er at de spørsmålene som er satt i fokus, treffer en dyp streng hos folk. Nedleggelse, massiv

Dennis O'Neil er tidligere postarbeider, og er medlem av Freedom Road Socialist Organization i USA. Han skriver om Occupy Wall Street! og andre saker på bloggen sin, Fire on the Mountain blog (<http://firemtn.blogspot.com>), under navnet Jimmy Higgins.

arbeidsløshet, gjeld og undergravingen av sosiale programmer har ført til elendighet og usikkerhet for titalls millioner i USA, mens det såkalte vende-punktet lar vente på seg. Det står i tydelig og brutal kontrast til milliardene, billioner faktisk, i kontanter og garantier som deles ut til banksjefene, de samme som stod bak spekulasjonene som førte til det økonomiske sammenbruddet. Alle er pinlig klar over at de rike bare blir rikere (og det fort), mens resten av oss blir trakkert ned.

Dette kan kombineres med den utbredte forståelsen av at amerikanske politikere er som en vare, kjøpt og betalt av de rike og av konsernene. I følge USAs lover har konserner legitimitet som personer som i tryingsfrihetens navn har rett til å bruke

så mye de vil på å få valgt kandidater som kan tjene deres interesser. Norske venner, dere må huske at valg i USA har enorme økonomiske proporsjoner. Neste års valg er beregnet å koste mellom sju og åtte milliarder dollar, hvor mye av det går til ustoppelig annonsering i alle slags media. Mange nedleggelse kunne vært unngått med slike penger. Et av de skarpere slagordene som har dukket opp i OWS, er: «Jeg tror ikke på at konserner er personer før staten Texas henretter en.»

Det som syntes å være utbredt apati blant folk, viste seg å være en uttørket prairie av fortvilelse og sinne, og OWS var gnisten som fikk det til å brenne. Det er fortsatt forunderlig. Det startet med noen dusin mennesker, for det meste unge og hvite med noe

erfaring fra store demonstrasjoner. Som en av de unge okkupantene, en av de som var her fra dag én, fortalte meg her om dagen, kjente de det som en stor seier at de hadde oppholdt seg i Zucotti Park en hel uke.

En samlet front skapes

Mange kommentatorer og mange deltakere har snakket om mangfoldet blant deltakerne i de fleste av Occupy-leirene. Men det er mer enn det, det er virkeliggjøring av en genuin, om enn i fødselen, enhetsfront i den gamle maoistforståelsen av en reell enhet av klassestyrker. Det vises også gjennom et annet genialt grep (uansett hvor begrenset nytte det har som erstatning for en skikkelig klasseanalyse): Rammen for debatten er at det er 99 % av befolkningen mot den rikeste 1 %.

Arbeiderklassens og den organiserte fagbevegelsens rolle er bemerkelsesverdig. Scenen var satt med utbruddet av kampen sist vinter, da den republikanske guvernøren i Wisconsin ville ha vedtatt lover som ville ødelegge fagforeningene innenfor offentlig virksomhet i staten. Klart inspirert av okkupasjonen av Tahrir-plassen okkuperte fagforeningsmedlemmer og deres allierte den statlige parlamentsbygningen i to uker, og fylte gatene i Madison med titusener av demonstranter gjentatte ganger.

Den uventede kraften i motstanden i Wisconsin viste både vanlige medlemmer og en rekke fagforeningsledere landet rundt at betydelige antall arbeidere er klare til å røre på seg, og utsette seg for risiko og offer. Det OWS har tilført, er tosidig. Det har vist at vi ikke trenger å vente på et eller annet hårreisende angrep fra reaksjonære politikere for å mobilisere. Og det viser seg å være en skreddersydd kampanje formet til å fange opp de økonomiske problemene til flertallet i dette landet, som medlemmene i fagbevegelsen kunne mobiliseres til, sammen

med de arbeidsløse, andre arbeidere, eiere av småbedrifter, studenter med knusende skolepenger og lån foran seg og mange andre.

Det har også ført til at det finnes en kanal som aktivister fra forskjellige sosiale bevegelser fyller med en mengde spørsmål og saker, for å utvikle støtte og bygge allianser. For eksempel er den nasjonale kampanjen mot «fracking» (den miljømessig høyst skadelige metoden å utvinne olje fra tjæresand og skifer) en av de sterkeste strømningene innen miljøbevegelsen nå. På alle de plassene jeg har mottatt detaljerte rapporter fra, der det foregår okkupasjoner, jobber «fracking»-aktivister side om side med andre okkupanter, mens de formidler bevissthet om dette spørsmålet.

Bevegelsen mot politivold synes naturlig her, gitt den offentlig dokumenterte brutaliteten i de militariserte politiengrepene på Occupy Wall Street, Occupy Oakland, Occupy Portland og andre. Og folk fra den bevegelsen og Occupy bevegelsen har jobbet med å føre dem sammen. Samtidig viser det fram et av problemene i tenkningen bak 99 % mot 1 %. Siden politifolk ikke har inntekt eller formue i 1 %-klassen er det mange naive okkupanter og tilhengere som ser dem som potensielle allierte, og er svært opptatt av at ingenting blir gjort eller sagt, som kan gjøre dem mer fiendtlig innstilt. Det foregår naturligvis en læringsprosess blant okkupantene etter hvert som maktbruken mot leirene forsterkes.

Spørsmålene rundt politibrutaliteten er avgjørende fordi det er en viktig sak når det gjelder å utvikle båndene Occupy-bevegelsen har med den fargede befolkningen. Det betyr ikke at det ikke er noen deltakelse fra svarte eller latinos i OWS. Men slik disse lokalsamfunnene lider under det nåværende systemet, med skyhøy arbeidsløshet, manglende bevilgninger til skoler, kriminalisering av ungdom og mye annet,

burde de ha en sentral plass i bevegelsen. Det foregår en løpende diskusjon om dette, og om den «hvite blinde flekken» som hindrer mange nye okkupanter i å forstå hvordan privilegiene og oppførselen deres skaper barrierer mot deltakelse fra fargede mennesker. En beslektet utfordring som opptar meg mye, er at det de fleste steder er liten forståelse for nødvendigheten av å bygge solide bånd med innvandrerdelene av arbeiderklassen, særlig de papirløse, og deres organisasjoner. Men det var nettopp disse kvinnene og mennene som skapte en bølge av demonstrasjoner i 2006, som kulminerte i en dags streik på 1. mai som lammet hele byer med en større latinobefolkning.

Nye innfallsvinkler har bygd bevegelsen

Tre viktige faktorer har så langt betydd mye for bevegelsens styrke, nemlig lederløs motstand, selvorganisering og mangelen på konkrete krav. Hver av disse har opplagt sine begrensninger, som i det lange løp kan forvandles til spørsmål om legitimitet. Men det har vært viktig for kampen, særlig siden det i USA mangler en revolusjonær politisk styrke av et slag som kunne hjelpe til med å organisere og koordinere et opprør på dette nivået.

Horisontal, eller lederløs motstand karakteriseres av direkte, i stedet for representative vedtaksprosesser. I Occupy-leirene gjennomføres det ved lange, daglige allmøter med taleliste, håndsopprekning for og i mot, og med en slags møteledere som, i alle fall i teorien holder diskusjonen på rett spor. Konsensus innebærer at hvem som helst av deltakerne kan blokkere et vedtak, men folk er generelt ganske forsiktige med å bruke vetoretten hvis det bryter med en sterk strømning. I Zucotti Park og mange andre steder hvor lydutstyr er bannlyst, brukes «Mic Check» metoden, som betyr at

en gjeng folk plassert rundt taleren gjentar høyt og tydelig det som blir sagt, setning for setning. Ved store møter må denne prosessen gjøres to ganger.

Lederløs motstand har også forvirret fienden. Da ordføreren i Denver rasende insisterte på at okkupantene oppnevnte en talsperson han kunne forhandle med, valgte allmøtet i Occupy Denver enstemmig en hund, en tre år gammel border collie kalt Shelby, med tillegget at allmøtet når som helst kunne trekke tilbake oppnevningen. Dette var ikke bare en humorfylt måte å gi uttrykk for poenget med ingen ledere, det var også et slag mot lovens doktrine om konserner som personer. «Shelby er nærmere en person enn hvilket som helst konsern: Hun kan blø, hun kan forplante seg, og hun kan vise følelser. Enten er Shelby en person, eller så er ikke konserner mennesker.»

Når jeg besøkte, og av og til overnattet i Zucotti Park, ble jeg imponert og inspirert av måten de organiserte seg på, uke etter uke. Da jeg kom tilbake etter å ha vært borte i ti dager, og det på dagen før det nattlige angrepet fra politiet, så jeg at mye hadde utviklet seg fra et allerede høyt nivå, for ikke å snakke om den primitive strukturen fra de første ukene.

En ettermiddag i OWS: Min venn Mike Zweig holdt et foredrag om hvordan klasser fungerer i USA. Det foregikk midt på dagen ved hjelp av «Mic Check» metoden, til en større gruppe i et hjørne av parken. Deretter delte han ut et antall av sin egen bok «The Working Class Majority» til profesjonelle bibliotekarer og assisterende amatører ved leirens bibliotek, som nå fantes i et eget telt og kunne på det tidspunktet by på 5237 titler. Informasjon, matservering og medisinsk hjelp var nå bedre organisert og under bedre forhold. Til og med et Zucotti Park brannvesen hadde dukket

opp. Mens det i en uoffisiell kampanje ble malt slagord på skjorter ved hjelp av maler og spraybokser i den ene delen av parken, foregikk det en storstilt utdeling av gratis t-skjorter laget ved hjelp av silketrykk i den andre delen. I køen for å få t-skjorter pratet jeg med en 75 år gammel pensjonert svart kontorarbeider fra New Jersey som var på sin tredje visitt til parken. Hun var helt enig med meg i at den åpenheten og motakelsen som ble vist rett etter at de første teltene var kommet opp, hadde blitt borte underveis, men at det nå var kommet tilbake.

Før jeg dro pratet jeg med en bygningsarbeider med hjelm og det hele, og en kar fra «Labour Outreach Committee.» Der vi stod og pratet, utstyrt med jakker fra fagbevegelsen, tiltrakk vi oss oppmerksomhet fra andre, som gjerne ville diskutere mulig deltakelse fra arbeiderbevegelsen i den planlagte 17. november-aksjonen. På vei ut slang jeg meg på «16 Tons» og «For What It's Worth» sammen med en liten gjeng som hadde samlet seg rundt en kar med gitar. Occupy Wall Street blomstret. Om natta slo maktas hammer til.

Et diskusjonstema blant enkelte okkupanter, og for mange kritikere tilhørende 1 % er at det bevisst nektes å fremme et sentralt krav, eller en liste av krav. Etter min mening er dette bare av det gode, av en rekke grunner. Det betyr at bevegelsen forblir åpen og er i en arbeidende prosess, framfor å være spikret fast. Det gjør OWS til et fenomen med åpen dør. Så lenge du er utilfreds med tingenes tilstand for de 99 % er du velkommen inn. Du trenger ikke knytte deg til en spesiell analyse av problemene, eller slutte deg til en spesiell løsning. For en stor del er de gjentatte ropene på konkrete krav et bevisst forsøk på å undergrave bevegelsen. For mange av de som er sympatisk innstilt, virker det som fornuftig

kritikk, noe som holder dem fra å se nærmere på den kritikken vi retter mot det amerikanske samfunnet. Hvis vi enstemmig skulle samle oss om noen klare, umiddelbare krav, ville vi gjøre det vanskelig for oss selv. Hvis kravene faktisk var innrettet på å håndtere problemene (selv uten snakk om revolusjon) som for eksempel «Nasjonaliser bankene», ville de bli avfeid som ugjenomførbare. Hvis kravene var mer praktisk anlagt, for eksempel «Stopp nedleggelses» ville det være et signal til å gå inn i en langvarig forhandlingsprosess som kanskje i beste fall ville ende med noen lunkne reformer. Kort sagt så burde det eneste kravet på dette tidspunktet være «Stopp kravet om at vi skal stille krav.»

Fienden svarer

Om erfarne revolusjonære, og selv den harde kjerna av deltakere ble tatt på senga av dette utbruddet, har fienden, kapitalistklassen nærmest blitt lamslått. De har i flere tiår dyrket den giftige og hegemoniske myten at de rike fortjener alt de har og vel så det, fordi det er kombinasjonen av deres harde arbeid og spesielle genialitet som skaper rikdom og jobber til samfunnets beste. Det betyr ikke at alle har kjøpt den myten, bare at det har vært det viktigste gjennomgangstemaet i samfunnet. Det er helt sikkert det de rike hørte som et ekko i sine egne rom, og trodde på det. Nå har den myten i løpet av noen få uker blitt offentlig knust og latterliggjort.

Den vedvarende undergravingen av sivile friheter blir nå utfordret, for å se det i et juridisk perspektiv. Ytringsfrihet blir faktisk praktisert i det offentlige rom, og ikke plassert vekk i fjerne, avsondrede plasser som myndighetene helt uten ironi kaller «talefrihetssoner.» Dermed oppstår spørsmålet «Og hva er da resten av USA, egentlig?» Det vi i Occupy-styrkene til syvende og sist

gjør krav på, er at rettighetene til folket, de 99 % kommer foran de til eiendomsbesitterne, de med kapital og deres statsapparat. Det er ingen liten utfordring for den eksisterende orden.

Et tidlig svar på utbruddet var et forsøk fra noen i det Demokratiske Partiet på å samarbeide om bevegelsen, noe som bekymret en del heltidsokkupanter jeg snakket med en måneds tid etter at det hadde startet. Demokratene holdt øye med Occupy-bevegelsen i håp om at den kunne bli deres versjon av Tea Party-bevegelsen. Med sitt utgangspunkt i 2009 dro den

riktig nok i begynnelsen veksler på anti-bankstrømningene i massene, men vi kaller den kunstgress, noe falskt, en imitasjon av virkelig grasrotmobilisering, finansiert av kapitalen.

Tillitsvalgte hos Demokratene på et litt lavere nivå snakket åpent med lovord om OWS, og selv Obama uttalte at okkupantene «gir stemme til en utbredt frustrasjon over hvordan vårt finansielle system fungerer.» Republikanerne på sin side fordømmer det bare, og kaller det farlig klassekrig og uamerikansk. Men, som alle vet har svaret først og fremst vært maktas tale. Mens jeg skriver, har det vært over fire tusen arrestasjoner over hele landet blant okkupanter og andre aktivister, selvfølgelig også en og annen tilskuer.

I løpet av siste halvannen uke har det blitt krystallklart at målet for undertrykkelsen er å bryte opp, og hvis mulig knuse leirene til Occupy-bevegelsen. Mange angrep har blitt gjennomført av myndigheter i byer styrt av «liberale» Demokratiske

ordførere, og det kommer fler og fler bevis på at de er koordinert på nasjonalt plan, med Obamas justisdepartement og FBI i sentrale roller. Jeg skal ikke ta for meg konkrete hendelser her, selv om angrepet mot en forlatt næringsbygning som nettopp var blitt okkupert på et sted som heter Chapel Hill, så avgjort fortjener å bli nevnt. Det

ble gjennomført av en fullt bevæpnet SWAT-enhet med automatriflene klare. Så langt har disse angrepene gitt næring til bevegelsens vekst, gitt budskapet et langt større publikum og vunnet sympati fra mange innenfor de 99 %. Og de har definitivt ikke knek-

ket målbevisstheten til okkupantene.

La oss ta Occupy Missoula! Leiren er satt opp utenfor rådhuset i denne byen i Montana, som har rundt 85 000 innbyggere. De gikk med på å ta ned leiren 11. november slik at de planlagte seremoniene rundt Veteranenes Dag kunne gjennomføres. Så truet byens myndigheter med arresten hvis leiren ble satt opp igjen. Okkupantene skaffet seg advokathjelp og myndighetene trakk seg. En av okkupantene, Taryn, beskriver det som hendte slik: «Det rare er at vi i forkant av dette forsøket på å få oss vekk hadde alvorlige diskusjoner om å legge ned leiren for vinteren. Vi har knapt med penger, få telt og én liten ovn som bare delvis fungerer. Men dette ondskapsfulle forsøket på å fjerne oss bare forente oss på en måte som er vanskelig å beskrive. Kveldens allmøte bestemte enstemmig at vi skulle sette opp leiren igjen. Vi aner ikke hvordan vi skal få det til, men vi tok et sprang basert på det vi kan

kalle tro. Jeg har aldri vært så stolt som nå i hele mitt liv, over å være del av noe.»

Hva nå?

1. Allerede nå er omfanget og gjennombruddskraften til Occupy Wall Street forbløffende. Hovedstrømmen av media har blitt tvunget til å anerkjenne den. Den nærmest daglige dekningen er full av referanser til gjentatte tilfeller av politibrutalitet og alle forsøkene på å knekke okkupasjonene. Og OWS-slagord er overalt. For eksempel kan en avis omtale en nyåpnet restaurant og kommentere at «selv de 99 % har råd til det.» Forfattere og kunstnere slutter seg til saken. Nettsiden til occupywriters.com har en liste med hundrevis av støttende forfattere, fra legender som Alice Walker til folk du aldri har hørt om. Den mest populære historien der, av den noe originale barnebokforfatteren Lemony Snicket er strålende.

På et personlig plan kan jeg fortelle at da jeg var på vei hjem til bygningen der jeg bor i Harlem forrige uke, traff jeg på en nabo som luftet hunden sin. Vi begynte å snakke om Zucotti Park. Hun hadde vært der på besøk. To andre naboer som også hadde vært der, stoppet og slo lag med oss i samtalen. En annen nabo jeg kjenner har kringkastet sitt radioprogram sirius.com fra parken. Alt dette er en uformell rapport fra en bygning med bare tjuette leiligheter. I hjembyen til partneren min, Dody, i det landlige Connecticut blir jeg stadig stoppet og får spørsmål om Occupy Wall Street når jeg er i butikken. En pensjonert kar fra Goldman Sachs sier at han støtter helt og fullt, og lille G som går i videregående har lyst til å ta den drøyt to timer lange bussturen for å besøke leiren.

2. Det er fortsatt for tidlig å avgjøre om denne veldige innflytelsen på folks bevissthet vil ha varig virkning, en flodbølge

av forandring i det politiske livet i USA. Vi må huske på at Occupy Wall Street bare har vart i to måneder, og at det bare er fem eller seks uker siden den fanget oppmerksomheten til de brede deler av media. De driver med stadig oppgradering på internett og gjennom sosiale media som Facebook og Twitter, som har vært vesentlige verktøy for å spre bevegelsen. Jo lenger det varer, jo mindre er muligheten for å avfeie det som en mote eller et besynderlig fenomen.

3. Okkupasjon er en taktikk, men hvis du ikke har en strategi blir taktikken strategien din. Det er to betydelige farer knyttet til det som hittil har vært en spektakulær strategisk suksess, men de kan overvinnnes hvis de blir erkjent.

For det første er det tendensen til at den indre kjernen i okkupasjonen blir sett som den «virkelige» bevegelsen. Vi, folk flest kan gi lovord og støtte til heltidsokkupantene. Utfordringen er å få så mange som mulig til virkelig å ta til seg prosjektet så sterkt at tankegangen blir «vi» enten de er i en park med en sovepose eller ikke.

For det andre er det en risiko for at kampen for å forsvare okkupasjonene blir et altopplukende spørsmål om retten til å protestere, slik at selve budskapet forsvinner.

4. Men okkupantene må forsvares, ganske sikkert i lang tid. Noen bør i alle fall overleve vinteren med snø og kulde for å vise beslutsomheten til bevegelsen og avværne kritikken som sier at det bare er en forbigående trend blant privilegerte unge mennesker. Noen av okkupantene har, fulle av optimisme, erklært at behovet for selve okkupasjonene er over og at full desentralisering og bruk av internett og sosiale media er tilstrekkelig. Under de nåværende forhold tror jeg det er en stor feil. De fysiske okkupasjonene tjener forskjellig hensikter. De

er baseområder hvorfra det kan utgå andre aktiviteter, som for eksempel streikestøtte. Der kan de også bli oppsummert. De er eksperimentelle samfunn hvor de vanlige reglene i det kapitalistiske varesamfunnet er forkastet og erstattet med nye måter å leve på. De er treningsleire for nye aktivister på frammarsj. Gjennom allmøtene er de en metode som kan sikre at bevegelsen holder en kurs som representerer og forsterker bevegelsen. Og, kanskje det viktigste er at de er magneter som tiltrekker seg de sympatiserende og nysgjerrige som ved selvsyn oppdager hva alt oppstyret dreier seg om.

I tillegg kommer vi til å trenge sterke samlingspunkter etter hvert som temperaturen stiger foran neste års valg, for å motstå kravene fra etablissementets liberalere om å rette oppmerksomheten over til «Okkuper valgurnene». Det vil være en oppskrift på katastrofe i et land hvor store deler av befolkningen er uten illusjoner om de to partiene, som begge er finansiert av den ene prosenten, bare lytt til klangen av sju til åtte milliarder dollar til neste års valgkamp.

5. Dette er det tredje året hvor den globale økonomiske nedsmeltingen går sin ujevne gang, og kapitalister og politikere utsteder nervøse deklarasjoner om at bedringen er på vei, mens det store flertallet bare ser mer lidelse framfor seg. Timeplanen stemmer. Sammenbruddet i aksjemarkedet i 1929 førte bare til spredt motstand, men i 1932 spratt det opp sammenslutninger av arbeidsløse og Hoovervilles, leire oppkalt etter presidenten og som regel etablert på offentlig jord. I løpet av få år flyttet fronten mot Den Store Depresjonen seg til arbeidsplasser med den påfølgende massive organisasjonsbølgen som etablerte fagbevegelsen i områder som bilindustri, stål, gummi, transport, varehandel og andre områder i økonomien. Denne bølgen ble understøttet

av okkupasjoner på hundrevis av fabrikker og andre arbeidsplasser.

Jeg spør ikke en kopi av tredveårene. Jeg vet ikke hva som blir den neste fasen i denne kampen, men jeg vet i alle fall at den vil rette seg mot de ultrarike og bankene. Jeg vet også at vi kommer til å møte reaksjoner fra 1 %, med voldsom skittkasting i media og fysiske angrep som får det vi har opplevd hittil til å virke som en picnic. Jeg vet at idéen om revolusjon, som spontant har fenget blant unge i hjertet av bevegelsen, kommer til å spre seg.

6. Det fører meg til oppgavene for revolusjonære sosialister i dette utbruddet. Først og fremst må vi (da sier jeg vi om denne gruppen, ikke den brede OWS-bevegelsen) delta og være der sammen med de som står i spissen for kampen. Det er viktig at vi deltar med ydmykhet, vi organiserte ikke dette, vi så det ikke engang før det var der, og vi kan avgjort ikke styre det.

Vi har erfaringer og lærdom å bidra med, fra nærliggende spørsmål som politiets rolle, til strategiske spørsmål som dreier seg om å utvide bevegelsen til å få fotfeste i fargede miljøer og blant innvandrerearbeidere. Vi vet mye om kapitalismen og hvordan den virker, og om det umulige ved å reformere den. Men vi har også mye lærdom å hente! Om organisering og mobilisering, om taktisk fleksibilitet, om å skape samfunn basert på motstand som kan tjene som fyrtårn for millioner. Hvis vi gjør arbeidet vårt skikkelig blir det et stort bidrag til at Occupy-bevegelsen kan bli nettopp det som et slagord som nå feier over Zucotti-parken sier: **Begynnelsen på begynnelsen!**

(Artikkelen sto i *Rødt!* nr 4/2011 som kom i begynnelsen av desember. Den er oversatt av Birger Thurn-Paulsen.)

Rødt!

**Abonner på tidsskriftet Rødt!
Se Forlaget Rødt sine bøker.
Bruk vår nettbutikk: www.marxisme.no**

Hefte er utgitt av Forlaget Rødt,

PB 124, 3251 Larvik

ISBN 978-82-91778-63-1

Org.nr 975 947 947

Nettbutikk: www.marxisme.no

E-post: roedt@marxisme.no

Følg oss på Facebook og Twitter www.pdf-arkivet.no (2020)